

Tractatus de placitis Manichaeorum

1 Ἡ Χριστιανῶν φιλοσοφία ἀπλή καλεῖται. αὕτη δὲ ἐπὶ τὴν τοῦ ἥθους κατασκευὴν τὴν πλείστην ἐπι μέλειαν ποιεῖται ἀνιτιτομένη περὶ τῶν ἀκριβεστέρων λόγων περὶ θεοῦ· ὧν τὸ κεφάλαιον τῆς περὶ ταῦτα σπουδῆς εἰκότως ἂν ἅπαντες ἀποδέξαιτο, ἔνθα τὸ ποιητικὸν αἴτιον τιμιώτατον τίθενται καὶ πρεσβύτατον καὶ πάντων αἴτιον τῶν ὄντων. ἐπεὶ καὶ τοῖς ἠθικοῖς τὰ ἐργωδέστερα παραλείποντες, οἷον τίς τε ἡ ἠθικὴ ἀρετὴ καὶ λογικὴ, καὶ ὅσα λέγεται περὶ ἠθῶν καὶ παθῶν, περὶ τὸν ὑποθετικὸν διατρίβουσι τόπον, στοι χεῖρα μὲν πρὸς ἐκάστης ἀρετῆς ἀνάληψιν οὐκ ἀποδι δόντες, παραγγέλματα δὲ παχύτερα ὡς ἐτύχανεν ἐπι σωρεύοντες, ὧν ὁ πολὺς δῆμος ἀκούων ὡς ἐκ τῆς πείρας ἔστι μαθεῖν σφόδρα ἐπιδίδωσιν εἰς ἐπιεί κειαν, καὶ τῆς εὐσεβείας χαρακτήρ ἐνιζάνει αὐτῶν τοῖς ἥθεσιν ἀναζωπυρῶν τὸ ἐκ τῆς τοιαύτης συνηθείας συνειλημμένον ἥθος καὶ κατ' ὀλίγον εἰς τὴν τοῦ καλοῦ αὐτοῦς ὄρεξιν ὀδηγῶν. Εἰς πλείστα δὲ ταύτης ὑπὸ τῶν ἐπιγενομένων μερι σθείσης ζητήσεις συνέστησαν πλείονες καθάπερ ἐν τοῖς ἐριστικοῖς, ἀφ' ὧν ἐντρεχεστέρους μὲν ἄλλους ἐτέρων μᾶλλον καὶ ζητητικωτέρους, ὡς ἂν τις εἴποι, γεγονέναι συμβέβηκεν, καὶ τινες ἤδη καὶ αἰρέσεων προὔστησαν· ἀφ' ὧν ἡ κατὰ τὸ ἥθος ἄδηλος κατασκευὴ ἐμαραίνετο τῆς μὲν κατὰ τὸν λόγον ἀκριβείας οὐκ ἐφικνουμένων τούτων ὅσοι τῶν αἰρέσεων ἠγεῖσθαι ἠξίου, τοῦ δὲ πολλοῦ πλήθους στασιαστικώτερον πρὸς αὐτὸ διατεθέντος, κανόνος δὲ οὐδενὸς ὑπόντος οὐδὲ νόμων ἀφ' ὧν τῶν ζητήσεων πορίσασθαι λύσιν. καθάπερ δὲ ἐν τοῖς ἄλλοις ἡ φιλοτιμία εἰς ὑπερβολὰς ἐκπίπτουσα οὐκ ἔστιν ὅτι οὐ λυμαίνεται, 2 οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τούτων τῇ καινότητι τῶν δοξῶν ἐκάτερος τὸν πρὸ αὐτοῦ ὑπερ βάλλεσθαι σπουδάζων εἰς ἀνήνυτον πρᾶγμα τὴν ἀπλήν ταύτην ἐμβεβλήκασιν φιλοσοφίαν· ὡσπερ ὁ λεγόμενος Μανιχαῖος, ὃς Πέρσης μὲν τίς ἐστιν τὸ γένος, κατὰ γε τὴν ἐμὴν δόξαν πάντας ὑπερβαλῶν τῷ θαυμάσια λέγειν· καὶ οὐ πάλαι μὲν ἐπεπόλασεν ἡ τούτου καινο τομία πρῶτός γε τις Πάπος τοῦνομα πρὸς ἡμᾶς ἐγένετο τῆς τοῦ ἀνδρὸς δόξης ἐξηγητῆς καὶ μετὰ τοῦ τον Θωμᾶς καὶ τινες ἕτεροι μετ' αὐτοῦς, αὐτὸς δὲ ἐπὶ Οὐαλεριανοῦ μὲν γεγονέναι λέγεται, συστρατεῦσαι Σαπώρω τῷ Πέρση, προσκρούσας δὲ τι τούτῳ ἀπο λωλέναι. Τοιάδε οὖν τις φήμη τῆς ἐκείνου δόξης ἀπὸ τῶν γνωρίμων τοῦ ἀνδρὸς ἀφίκετο πρὸς ἡμᾶς. ἀρχὰς ἐτί θεο θεὸν καὶ ὕλην, εἶναι δὲ τὸν μὲν θεὸν ἀγαθόν, τὴν δὲ ὕλην κακόν· ἀγαθῷ δὲ πλείονι τὸν θεὸν ὑπερ βάλλειν ἢ κακῷ τὴν ὕλην. τὴν δὲ ὕλην λέγει οὐχ ἦν Πλάτων, τὴν πάντα γινομένην ὅταν λάβῃ ποιότητα καὶ σχῆμα διὸ πανδεχῆ καὶ μητέρα καὶ τιθίνην καλεῖ καὶ Ἀριστοτέλης, τὸ στοιχεῖον περὶ ὃ τὸ εἶδος καὶ ἡ στερησις, ἀλλ' ἕτερόν τι παρὰ ταῦτα· τὴν γὰρ ἐν ἐκάστῳ τῶν ὄντων ἄτακτον κίνησιν, ταύτην ὕλην καλεῖ. συντετάχθαι δὲ τῷ θεῷ δυνάμεις ἐτέρας οἷον ὑπηρετί δας, ἀγαθὰς πάσας, καὶ ἄλλας τῇ ὕλῃ ὁμοίως, πάσας κακάς. τὸ δὲ λαμπρὸν καὶ τὸ φῶς καὶ τὸ ἄνω, πάντα ταῦτα σὺν τῷ θεῷ εἶναι, τὸ ἀμυδρὸν δὲ καὶ τὸ σκότος καὶ τὸ κάτω σὺν τῇ ὕλῃ. εἶναι δὲ καὶ τῷ θεῷ ὀρέξεις, ἀλλὰ καὶ ταύτας ἀγαθὰς, καὶ τῇ ὕλῃ ὁμοίως, ἀλλὰ πάσας κακάς.

3 εἰς ἐπιθυμίαν οὖν ποτε τὴν ὕλην ἐλθεῖν εἰς τὸν ἄνω ἀφικέσθαι τόπον, ἀφικομένην δὲ θαυμάσαι τό τε λαμπρὸν καὶ τὸ φῶς ὅσον ἦν παρὰ τῷ θεῷ, καὶ δὴ θέλειν τὴν ἀρχὴν ταύτην κατασχεῖν τὸν θεὸν παρωσαμένην. τὸν δὲ καὶ βεβουλησθαι μὲν ταύτην τιμωρήσασθαι, ἀπορεῖν δὲ κακοῦ ᾧ δὴ καὶ τιμωρήσεται· μὴ γὰρ εἶναι κακὸν ἐν θεοῦ οἴκῳ. πέμψαι οὖν τινα δύναμιν, τὴν ὑφ' ἡμῶν καλουμένην ψυχὴν,

ἐπὶ τὴν ὕλην, ἥτις αὐτῇ διὰ πάσης μιχθήσεται· ἔσεσθαι γὰρ τῆς ὕλης θάνατον τὸν μετὰ ταῦτά ποτε τῆς δυνάμεως ταύτης χωρισμόν. οὕτως οὖν κατὰ πρόνοιαν τοῦ θεοῦ μεμῖχθαι τὴν ψυχὴν τῇ ὕλῃ, ἀνόμοιον τι πρᾶγμα ἀνομοίω. ἐν δὲ τῇ μίξει συμπαθεῖν τῇ ὕλῃ τὴν ψυχὴν· ὥσπερ γὰρ ἐν φαύλῳ ἀγγεῖω συµμεταβάλλεσθαι πολυλάκις τὸ ἐνυπάρχον, οὕτω δὲ καὶ ἐν τῇ ὕλῃ τοιοῦτό τι τὴν ψυχὴν παθοῦσαν παρὰ τὴν οὖσαν ἡλαττώσθαι φύσιν εἰς μετουσίαν κακίας. οἴκτεῖται οὖν τοῦτο τὸν θεὸν καὶ πέμψαι τινὰ ἐτέραν δύναμιν, ἣν ἡμεῖς καλοῦμεν δημιουργόν· ἥς δὲ ἀφικομένης καὶ τῇ κοσμοποιῖᾳ ἐπικεχειρηκυίας ἀποκεκρίσθαι τῆς ὕλης ἐκεῖνο τῆς δυνάμεως, ὅσον ἀπὸ τῆς μίξεως οὐδὲν ἦν ἄτοπον πεπονθός, καὶ γεγονέναι ἥλιον καὶ σελήνην πρῶτον, τὸ δὲ ἐν μετρίᾳ γεγονὸς κακία ἀστέρας καὶ τὸν οὐρανὸν σύμπαντα. τῆς οὖν ὕλης ἥς ἀπεκρίθησαν ἥλιος καὶ σελήνη τὸ μέρος ἐκτὸς τοῦ κόσμου ἀπεληλάσθαι, καὶ εἶναι ἐκεῖνο πῦρ, καυστικὸν μὲν σκοτῶδες δὲ καὶ ἀφεγγές, νυκτὶ προσόμοιον. ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις στοιχείοις καὶ φυτοῖς καὶ ζώοις τοῖς ἐν τούτοις ἀνωμάλως φέρεσθαι τὴν θείαν δύναμιν μεμιγμένην. διὸ δὴ καὶ τὸν κόσμον γεγονέναι καὶ ἐν αὐτῷ ἥλιον καὶ σελήνην ταῖς γενέσεσιν καὶ ταῖς φθοραῖς ἀεὶ τὴν δύναμιν τὴν θείαν τῆς ὕλης ἀποχωρίζοντας καὶ πρὸς τὸν θεὸν παραπέμποντας.

4 ἐπὶ γὰρ τοῖς τῷ δημιουργῷ ἐτέραν δύναμιν ἐπὶ τὸ φωτοειδὲς τοῦ ἡλίου κατελθοῦσαν ταῦτα διαπραγματεύσασθαι, καὶ εἶναι καὶ ἐμφανὲς τὸ πρᾶγμα καί, ὡς ἂν τις εἴποι, τυφλῷ δῆλον. ἐν μὲν γὰρ ταῖς αὐξήσεσιν τὴν σελήνην λαμβάνειν τὴν ἀποχωριζομένην δύναμιν ἀπὸ τῆς ὕλης καὶ πλήρη γίνεσθαι ταύτης τὸν χρόνον τοῦτον, πληρωθεῖσαν δὲ ἐν ταῖς μειώσεσιν εἰς τὸν ἥλιον ἀναπέμπειν· τὸν δὲ πρὸς τὸν θεὸν ἀφιέναι, ποιήσαντα δὲ τοῦτο ἐκδέχεσθαι πάλιν τὴν ἀπὸ τῆς ἐτέρας πανσελήνου πρὸς αὐτὸν τῆς ψυχῆς μετοίκησιν καὶ παραλαβόντα ὁμοίως πρὸς τὸν θεὸν ἔαν αὐτομάτως φέρεσθαι καὶ τοῦτο διὰ παντὸς ἐκπονεῖν. καὶ εἰκόνα δὲ ἐν ἡλίῳ ἐωρᾶσθαι τοιαύτην, οἷόν ἐστι τὸ τοῦ ἀνθρώπου εἶδος, καὶ ἀντιφιλοτιμήσασθαι τὴν ὕλην ποιῆσαι τὸν ἄνθρωπον ἐξ αὐτῆς κατὰ τὴν διὰ πάσης αὐτῆς τῆς δυνάμεως μίξιν, ἔχοντα καὶ αὐτόν τι τῆς ψυχῆς· πολὺ μόντοι συμβεβλήσθαι τὸ εἶδος εἰς τὸ πλεῖον τι παρὰ τὰ ἄλλα θνητὰ ζῶα τῆς δυνάμεως τῆς θείας τὸν ἄνθρωπον μετασχεῖν, ὑπάρχειν γὰρ αὐτὸν θείας δυνάμεως εἰκόνα. τὸν δὲ χριστὸν εἶναι νοῦν· ὃν δὴ καὶ ἀφικόμενον ποτε ἀπὸ τοῦ ἄνω τόπου πλεῖστόν τε τῆς δυνάμεως ταύτης πρὸς τὸν θεὸν λευκέναι καὶ δὴ καὶ τὸ τελευταῖον ἀνασταυρωθέντα παρασχέσθαι γινώσιν τοιῶδες τρόπον καὶ τὴν δύναμιν τὴν θείαν ἐνηρμόσθαι, ἐνεσταυρώσθαι τῇ ὕλῃ. ἐπεὶ οὖν ἀπόλλυσθαι τὴν ὕλην ἐστὶ θεοῦ δόγμα, ἀπέχεσθαι μὲν ἐμψύχων πάντων, σιτίζεσθαι δὲ λάχανα καὶ πᾶν ὃ τι ἀναίσθητον, ἀπέχεσθαι δὲ γάμων καὶ ἀφροδισίων καὶ τεκνοποιίας, ἵνα μὴ ἐπὶ πλεῖον ἢ δύναμις ἐνοικήσῃ τῇ ὕλῃ κατὰ τὴν τοῦ γένους διαδοχὴν. μὴ ἐξάγειν δὲ ἑαυτοὺς μηχανῶ μένους κάθαρσιν ὧν ἐλυμήνατο ἡ μίξις τῆς ὕλης τὴν δύναμιν.

5 τὰ μὲν κεφαλαιωδέστερα ὧν λέγουσιν ἐστὶν ταῦτα. τιμῶσι δὲ μάλιστα ἥλιον καὶ σελήνην οὐχ ὡς θεούς, ἀλλ' ὡς ὁδὸν δι' ἣς ἔστιν πρὸς θεὸν ἀφικέσθαι. ἀποχωρισθείσης δὲ ἀκριβῶς τῆς θείας δυνάμεως τὸ ἔξω πῦρ φασι συμπεσὸν ἑαυτῷ τε καὶ τὸ ἄλλο σύμπαν, ὃ τι δ' ἀνλείπηται τῆς ὕλης, συγκαταφλέξειν. οἱ δὲ ἐν τούτοις χαριέστεροι καὶ ἐλληνικῶν οὐκ ἄπειροι λόγων ἀναμιμνήσκουσιν ἡμᾶς ἐκ τῶν οἰκείων, ἐκ μὲν τῶν τελετῶν τὸν κατατεμνόμενον Διόνυσον τῷ λόγῳ ἐπιφημιζόντες ὑπὸ τῶν Τιτάνων, καθάπερ λέγουσιν αὐτοὶ τὴν θείαν δύναμιν μερίζεσθαι εἰς τὴν ὕλην· ἐκ δὲ τῶν ποιήσεων τῆς γιγαντομαχίας, ὅτι μηδὲ αὐτοὶ ἠγγόησαν τὴν τῆς

ύλης κατὰ τοῦ θεοῦ ἄνταρσιν. ἐγὼ δὲ ὡς μὲν ταῦτα οὐχ ἱκανὰ ψυχαγωγῆσαι τοὺς ἄβασανίστως τὸν λόγον προσιεμένους οὐκ ἂν εἴποιμι, ὅπου γε καὶ τινὰς τῶν συνεσχολακόντων ἡμῖν ἐν τῷ φιλοσοφεῖν μετέστησεν ἢ τοιαύτη ἀπάτη τῶν λόγων πρὸς ἑαυτήν· εἰς ἐξέτασιν δὲ ὅπως ἔχει νῦν ἑμαυτὸν καθεὶς ἀπορῶ τί χρῆσωμαι. οὔτε γὰρ διὰ τινῶν λόγων νενομισμένων εἰσὶν αὐτῶν αἱ ὑποθέσεις, ἵνα κατὰ ταύτας τὴν ζήτησιν ποιησώμεθα, οὔτε τινὲς ἀρχαὶ ἀποδείξεων, [καὶ] ἵνα τὸ ταύταις ἐπόμενον θεασώμεθα. ἔρμαιόν τε ἀληθῶς ἐστὶν τὸ τῶν ἀπλῶς λεγομένων φιλοσοφεῖν, οἱ τὰς παρ' αὐτοῖς γραφὰς παλαιὰς τε καὶ νέας ὑποστησάμενοι–θεοπνεύστους εἶναι ὑποτιθέμενοι τὰς σφῶν αὐτῶν δόξας ἐντεῦθεν περὶ νοῦσιν καὶ ἐλέγχεσθαι μόνον τῆνικαῦτα δοκοῦσιν, ἔάν τι μὴ ταύταις ἀκόλουθον ἢ λέγεσθαι ἢ πράττεσθαι ὑπ' αὐτῶν συμβαίνει· καὶ ὅπερ αἱ παρὰ τοῖς φιλοσοφοῦσιν καθ' Ἑλληνας τῶν ἀποδείξεων ἀρχαί, αἱ προτάσεις αἱ ἄμεσοι, τοῦτο παρ' αὐτοῖς ἐστὶν ἢ τῶν προφητῶν φωνή. ἐνταῦθα δὲ τούτων μὲν ἀπάντων ἐκβαλλομένων, λεγομένων δὲ ὧν πρότερον ἐπεμνήσθη ἄνευ τινὸς ἀποδείξεως, ἀναγκαίου δὲ ὄντος μετὰ λόγου ποιήσασθαι τὴν ἀπόκρισιν, ἀλλὰ μὴ πιθανώτερα ἕτερα παραθεῖναι καὶ μᾶλλον ψυχαγωγεῖν δυνάμενα, χαλεπωτέρα ἢ ἔφοδος καὶ ἔτι μᾶλλον δυσκολωτέρα, ὅτι καὶ ποικίλους τοὺς λόγους ποιεῖσθαι δεῖ. εἴτε γὰρ ἀκριβέστεροι, τοὺς ὑπὸ τούτων ἄνευ τινὸς πίστεως προκατειλημμένους λάθοιεν ἄν· εἴτε εἰς ψυχαγωγίαν γένοιτο, εἰς τὰς αὐτὰς λαβὰς ἐμπεσοῦνται, ἐξ ὁμοίων γὰρ γεγονέναι δόξουσιν. διὸ πολλῆς καὶ μεγάλης φροντίδος δεῖ καὶ θεοῦ ὡς ἀληθῶς, ὃς τοῦ λόγου ἠγήσεται.

6 Δύο ἀρχὰς ὑποτίθεται, θεὸν καὶ ὕλην. εἰ μὲν τὸ γινόμενον τοῦ ὄντος ἀποχωρίζων, οὐχ ὁμοίως φαύλη ἢ ὑπόθεσις, ἵνα μήτε ἡ ὕλη ἑαυτὴν ποιῆ καὶ τὸν τῶν ἐναντίων ἀποδέχεται λόγον, ποιοῦσά τε καὶ πάσχουσα, μήτ' αὐτὸ τοιαῦτα πάλιν ἕτερα περὶ τὸ ποιητικὸν αἴτιον θεωρῆται, ἃ οὐδὲ λέγειν ἴσως θέμις–καίτοι οὐ δεομένου τοῦ θεοῦ πρὸς τὰ ἀποτελέσματα ὕλης, ἐν ὑποστάσει δυναμένων γίνεσθαι πάντων πρὸς ἐκεῖνον τὸν νοῦν. εἰ δέ, ὅπερ μᾶλλον λέγεσθαι δοκεῖ ὑπ' αὐτοῦ, ἡ ἄτακτος κίνησις τῶν ὄντων ἐστὶν <ἡ> ὕλη, πρῶτον μὲν λανθάνει ἑαυτὸν ἕτερον ποιητικὸν αἴτιον ὑφιστάμενος, κακοποιὸν μέντοι, οὐχ ὄρα δὲ καὶ τὸ ἐπόμενον, ὅτι εἰ θεὸν πάντως ὑποστατέον καὶ ὕλην, ἕτερα τις ὕλη τῷ θεῷ ὑποστήσεται, ἵνα ἑκατέρω τῶν ποιητικῶν αἰτίων ἢ ὑποκειμένη ὑπάρχη ὕλη. ἀντὶ τοίνυν δύο τέτταρας ἡμῖν ποιῶν ἀρχὰς ἐπιδειχθήσεται. θαυμαστὴ δὲ καὶ ἡ ἀντιδιαίρεσις. εἰ γὰρ θεὸς ἐστὶν παρ' αὐτῷ ὅπερ τὸ ἀγαθόν, καὶ βούλεται ὑφίστασθαι αὐτῷ ἐναντίον, διὰ τί οὐ καθάπερ τινὲς τῶν Πυθαγορείων τὸ κακὸν αὐτῷ ἀντιτίθησιν; ἀνεκτότερον γοῦν ὑπ' ἐκείνων λέγεται δύο εἶναι ἀρχὰς, τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν, στασιάζειν δὲ ταύτας συνεχῶς, ἐπικρατεῖν δὲ τὸ ἀγαθόν· εἰ γὰρ τὸ κακὸν ὑπερέχει, φθαρῆσθαι πάντα. ὅλως γὰρ καθ' αὐτὴν μὲν ἡ ὕλη οὔτε σῶμά ἐστιν οὔτε ἀκριβῶς ἀσώματόν τι οὔτε ἀπλῶς τόδε τι, ἀλλ' ἀόριστός τις προσλαβοῦσα τὸ εἶδος γίνεται ὠριμένη, οἷον τὴν πυραμίδα μὲν πῦρ, τὸ ὀκτάεδρον δὲ ἀήρ, τὸ εἰκοσάεδρον δὲ ὕδωρ, κύβον δὲ γῆ. πῶς οὖν ἐστὶ τῶν στοιχείων ἡ ἄτακτος κίνησις ἢ ὕλη; καθ' ἑαυτὴν μὲν οὖν οὐκ ἔστιν ὑποστατή, ἢ γὰρ κίνησις ἐν τῷ κινουμένῳ· οὐ δοκεῖ δὲ τοιοῦτον εἶναι ἢ ὕλη, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ πρῶτον ὑποκείμενον καὶ ἀρρυθμιστόν τε καὶ ἀφ' οὗ τὰ ἄλλα. ἐπεὶ τοίνυν ἡ ἄτακτος κίνησις ἐστὶν ἢ ὕλη, πότερον ἢν αἰεὶ σὺν τῷ κινουμένῳ ἢ ποτε κεχώρισται τούτου; εἰ μὲν γὰρ ποτε ἦν καθ' αὐτὴν, οὕτω γε οὐκ ἂν ἦν, οὐδεμία γὰρ κίνησις ἄνευ τοῦ κινουμένου· εἰ δὲ αἰεὶ ἐν τῷ κινουμένῳ ἦν, πάλιν αὖ δύο ἀρχαὶ οὕτω γε

ὑποστήσονται, τὸ κινουὺν καὶ τὸ κινούμενον· ποτέρω οὖν αὐτῶν ψηφίζεται, ἵνα ἐκεῖνο μετὰ τοῦ θεοῦ ὑποστησώμεθα πρῶτον;

7 Προσέτι δὲ τῷ λόγῳ ἐφόρκιον τὸ ἄτακτον, ἐξόριστον παντελῶς τοῦτο· ὁπότε γὰρ μὴ κίνησις, εἰκό τως ἂν λέγοιτο. τίς δὲ καὶ τῶν κινήσεων ἡ ὕλη; πό τερον ἢ κατ' εὐθείαν ἢ ἡ κυκλοφορητική <ἦ> ἢ κατ' ἀλλοίωσιν ἢ ἡ κατὰ γένεσιν καὶ κατὰ φθοράν; ἀλλ' ἡ μὲν κυκλοφορητική οὕτω κοσμία, ὥστε τῇ τοῦ παντὸς ἀποδέδοται τάξει· οὐ κατὰ τούτους δὲ ταύτην αἰτιᾶσθαι ἐν ἧ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη, οὐς μόνους θεῶν αἰδεῖσθαι φασιν. ἀλλὰ τὴν ἐπ' εὐθείας; ἀλλὰ καὶ ταύτη πέρας ἐστίν, ἡ τοῦ ἰδίου τόπου τευξίς. πάντη γὰρ τὸ γήινον πέπαυται κινούμενον ὅταν γῆς ἐπιλάβηται, πᾶν τε ζῶον καὶ φυτὸν αὐξανόμενον ὅταν τοῦ ἰδίου ὄρου ἐφίκηται, ὥστε ἡ τούτων στάσις εὐλογώτερος ἂν θά νατος γένοιτο τῇ ὕλῃ <ἦ> ἢ ὑπ' αὐτῶν ταύτη πλεκο μένη ἀνήνυτος τελευτή. τὴν δὲ κατὰ γένεσιν καὶ φθοράν οὐδὲ ἐπινοῆσαι οἶόν τε τῇ ὑποθέσει ταύτη προσήκουσαν· ἀγένητος γὰρ αὐτοῖς ἐστὶν ἡ ὕλη. εἰ δέ γε τὴν κατ' ἀλλοίωσιν κίνησιν ἀποδώσουσιν αὐτῇ–δοκοῦσι γὰρ μάλιστα τοῦτο λέγειν, ἐπεὶ διὰ τῆς ὕλης καὶ μεταβολᾶς ἡθῶν καὶ ἐν τῇ ψυχῇ κακίας εἶναι λέγουσιν–, σκοπεῖν ἄξιον ὅπως ποτὲ καὶ ταῦτά φασιν. ἀλλοιοῦσα γὰρ αὐτὴν ἀεὶ ἄρξεται ἀπ' ἀρχῆς καὶ τοῦ μέσου προϊοῦσα ἐπιλήψεται καὶ εἰς τὸ τέλος οὕτως ἀφίξεται· ἀλλ' εἰς τὸ τέλος ἀφικομένη οὐ στήσεται– εἴ γε οὐσία ἐστὶν αὐτῆς ἢ ἀλλοίωσις–, ἀλλὰ πάλιν ἀνακάμψει διὰ τῶν αὐτῶν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν καὶ ὁμοίως ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸ τέλος, καὶ οὔποτε τοῦτο ποιοῦσα παύσεται. οἶον εἰ ἀλλοιοῖτο ἡ ΑΓ, μέσον δὲ τὸ Β, ἀπὸ μὲν τοῦ Α ἢ μεταβολὴ ἀφίξεται <ἐπὶ τὸ Β> καὶ ἐκεῖθεν ἐπὶ τὸ Γ· πάλιν τοίνυν ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ Γ ἐπὶ τὸ Β ἀνακάμπουσα ἀφίξεται ποτε ἐπὶ τὸ Α, καὶ τοῦτο ἔσται διὰ παντός. ὡσπερ ἀπὸ τοῦ μέλανος ἢ μεταβολή, μέσον δὲ τὸ φαιδόν καὶ ἄκρον τὸ λευκόν· πάλιν δὲ ἀνάπαλιν ἀπὸ τούτου ἐπὶ τὸ φαιδόν καὶ ὁμοίως ἐπὶ τὸ μέλαν· πάλιν δὲ ἀπὸ τοῦ λευκοῦ ἢ ἀρχὴ τῆς ἀλλοιώσεως, ἢ αὐτὴ ἔφοδος. εἰ δὲ 8 κατ' ἀλλοίωσιν κακοποιὸς αἰτία ἐστὶν ἡ ὕλη, οὐ μᾶλλον τι κακοποιὸς ἢ ἀγαθοποιὸς οὕτω γε δείκνυται. ἔστω γὰρ ἡ ἀρχὴ τῆς ἀλλοιώσεως ἀπὸ τοῦ κακοῦ, οὐκοῦν οὕτως ἀπὸ τούτου διὰ τῶν ἀδιαφόρων ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν ἢ ἀλλοίωσις· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ, πάλιν τοίνυν διὰ τῶν ἀδιαφόρων ἢ ἀρχὴ· εἴτ' ἐπὶ τὸδε τὸ ἄκρον, εἴτ' ἐπὶ τὸ ἕτερον ἢ κίνησις, ὁ αὐτὸς λόγος. καὶ ταῦτα ἐκ περιουσίας λέγεται· πᾶσα μὲν γὰρ κίνησις περὶ τὸ ποσόν, κακίας δὲ καὶ ἀρετῆς ἡγεμών ἐστὶν ἡ ποιότης· ταῦτα δὲ ὅτι καὶ τῷ γένει διώρισται, ἴσμεν. Πότερον δὲ μόνον ὁ θεὸς καὶ ἡ ὕλη ἐστὶν ἀρχαί, ἢ τι ἕτερον ἀπολείπει ὁ τούτων ἐστὶν ἐν μέσῳ; εἰ μὲν γὰρ μηδέν ἐστὶν, ἄμικτα ταῦτα ὑπολείπεται πρὸς αὐτὰ καλῶς γὰρ λέγεται ὅτι, ἵνα τὰ ἄκρα μιχθῇ, δεῖ τι εἶναι ἐν μέσῳ ὅπως ταῦτα συνδέη· εἰ δέ τι ἕτερον ὑπάρχει, ἀνάγκη πάλιν εἶναι ἢ ἀσώματον ἢ σῶμα, ὥστε τριττὴ ἀρχὴ ἐπεισόδιος γέγονεν. Πότερον δὲ ὅλως ὁ θεὸς καὶ ἡ ὕλη ἀσώματα, ἢ τὸ μὲν σῶμα τὸ δὲ ἀσώματον, ἢ ἄμφω σώματα; εἰ μὲν γὰρ ἀσώματα ἐκάτερα, οὐδέτερον ἐν οὐδετέρῳ· πλὴν εἰ μὴ ὡς γραμματικὴ ἐν ψυχῇ τοῦτο δὲ ἄτοπον ἐπὶ θεοῦ καὶ ὕλης ἐπινοεῖν· εἴτε ὡς ἐν κενῷ, ὡς τινες λέγουσιν τὸ κενὸν τῷ παντὶ περιεχεῖσθαι, τὸ ἕτερον πάλιν ἀνυπόστατον, οὐσία γὰρ τοῦ κενοῦ τὸ μηδέν· εἰ δὲ ὡς συμβεβηκότα, πρῶτον μὲν ἀδύνατον τοῦτο, οὐσίας γὰρ ἄμοιρα ὄντα οὐδαμοῦ εἶναι δύναται, ὄχημα γὰρ ὡσπερ ἐστὶν ὑποβεβλημένον τοῖς συμβεβηκόσιν ἢ οὐσία. εἰ δὲ σώματα ἐκάτερα, ἀνάγκη ἢ ἄμφω βαρέα εἶναι ἢ ἄμφω κοῦφα ἢ μέσα, ἢ τὸ μὲν βαρὺ ἢ τὸ δὲ κοῦφον ἢ τὸ δὲ μέσον. εἴτε οὖν ἐκάτερα βαρέα, σὺν πάσῃ οὕτω γε ἀνάγκη εἶναι, τὰ δὲ αὐτὰ καὶ ἐπὶ τῶν κούφων καὶ ἐπὶ τῶν μέσων· εἴτε παραλλάττοιο, τὸ ἕτερον πάντως τοῦ ἑτέρου

ἔσται κεχωρισμένον. ἄλλος γὰρ τῷ βαρεῖ καὶ ἄλλος τῷ μέσῳ καὶ τῷ κούφῳ τόπος, τῷ μὲν γὰρ τὸ ἄνω τῷ δὲ τὸ κάτω τῷ δὲ τὸ μέσον. παντὸς δὲ σφαιροειδοῦς τὸ κάτω μέσον ἐστίν, ἀπὸ γὰρ αὐτοῦ πρὸς πᾶν τὸ μετέωρον ἄχρι τῆς ἄνω ἐπιφανείας πάντοθεν ἐστὶν ἡ ἀπόστασις ἴση· καὶ πάντα πάλιν τὰ βαρῆα πανταχόθεν φέρεται ἐπ' αὐτά· διὸ καὶ γέλωτός μοι ἐπῆλθεν ἀκούσαντι ὅτι κινουμένη ἡ ὕλη ἀτάκτως τοῦτο γὰρ αὐτῇ κατὰ φύσιν εἰς τὴν τοῦ θεοῦ ἀφίκετο χώραν, ἢ ἐστὶ φῶς καὶ λαμπρὸν καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα. εἰ δὲ τὸ μὲν σῶμα τὸ δὲ ἀσῶμα τον, πρῶτον μὲν ὃ ἐστὶν σῶμα μόνον κινήτον ἐστίν· ἔπειτα δὲ εἰ μὲν ἄμικτά ἐστίν, χωρὶς ἐκάτερον κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν, εἰ δὲ μέμικται τὸ ἕτερον τῷ ἑτέρῳ, ἢ ψυχὴ ἢ νοῦς ἢ συμβεβηκὸς ἂν εἴη· οὕτω γὰρ μόνον τὰ ἀσώματα τοῖς σώμασι πάρεστι μίγνυσθαι.

9 Ἀλλὰ πῶς ἠνέχθη εἰς τὴν τοῦ θεοῦ χώραν ἢ ἐκ ποίας αἰτίας; κατὰ φύσιν μὲν γὰρ αὐτῇ τὸ κάτω καὶ τὸ σκότος, ὡς φασιν, παρὰ φύσιν δὲ τὸ ἄνω καὶ τὸ φῶς· ὥστε παρὰ φύσιν τότε γέγονεν αὐτῇ ἡ κίνησις καὶ τοιοῦτόν τι πέπονθεν, οἷον εἰ λίθον τις ἢ βῶλον γῆς εἰς τὸ ἄνω ρίψειεν· διὸ δὴ ὀλίγον τὰ τοιαῦτα κουφισθέντα ὑπὸ τῆς τοῦ ρίψαντος βίας μετέωρα γεγονότα εἰς τὸν αὐτὸν καταφέρεται τόπον. τὴν οὖν ὕλην τίς ἐκούφισεν εἰς τὸν ἄνω τόπον; δι' αὐτὴν μὲν γὰρ καὶ ἐξ αὐτῆς οὐκ ἂν κινοῖτο ταύτην τὴν κίνησιν <παρὰ φύσιν> αὐτῇ ὑπάρχουσαν· δεῖ δὲ αὐτὴν ὑπομεῖναι βίαν, ἵνα εἰς τὸν ἄνω τόπον μετεωρισθῆ, καθάπερ ὁ λίθος καὶ ἡ βῶλος. ἀλλ' ἕτερον μὲν οὐδὲν σὺν αὐτῇ ἀπολείπουσιν, τὸν θεὸν δέ. φανερὸν οὖν τὸ ἐκ τοῦ λόγου συμβαῖνον, ὅτι κατ' αὐτοὺς ὁ θεὸς βία καὶ ἀνάγκη ταύτην μετέωρον ἐποίησεν ὡς αὐτόν. Καὶ μὴν εἰ κακὸν ἡ ὕλη, πάντως πού εἰσιν αὐτῆς καὶ ὀρέξεις τοιαῦται· ἔστι δὲ ἡ μὲν τοῦ κακοῦ ὀρέξις φαύλη, ἡ δὲ τοῦ καλοῦ πάνυ σπουδαία. εἰ δὲ τοῦ λαμπροῦ καὶ τοῦ φωτὸς ἐπεθύμησεν ἡ ὕλη, οὐ φαύλη ἡ ἐπιθυμία· καθάπερ οὐδὲ <εἰ> ἐν κακίᾳ τις ὢν μετὰ ταῦτά ποτε ἐπιθυμήσειεν ἀρετῆς. τὸναντίον γὰρ ἐν ἐγκλήματι, τὸ σπουδαῖόν τινα τοῦ φαύλου εἰς ἐπιθυμίαν ἐλθεῖν· καθάπερ ἂν εἰ τὸν θεὸν φαῖεν ὀρέγεσθαι τῶν τῇ ὕλῃ προσόντων κακῶν. οὐ γὰρ δὴ τὰ τοῦ θεοῦ ἀγαθὰ τοιαῦτα ὑποληπτέον, οἷόν ἐστιν ὁ πλοῦτος καὶ ἡ πολλὴ γῆ καὶ ὁ πολὺς χρυσός, ὧν ἐλάττων γίνεται τῷ κεκτημένῳ ἢ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων εἰς ἕτερον μετάστασις. ἀλλ' εἴ τινα τούτων ὅλως εἰκόνα ἐπινοῆσαι δεῖ, τὴν σοφίαν οἶμαι δικαίως ἂν τις παραβάλῃ καὶ τὰς ἐπιστήμας. ὥσπερ οὖν οὔτε ἡ σοφία ἐλαττοῦται οὔτε ἡ ἐπιστήμη οὔτε οἱ αὐτὰς ἔχοντες, ἂν ἕτερος τῶν αὐτῶν μεταλάβῃ, οὕτως οὐδὲ τὸν θεὸν εὐλογον φθορῆσαι τῇ ὕλῃ τῆς τοῦ καλοῦ ὀρέξεως—εἰ δὴ κατ' αὐτοὺς ὠρέχθη τούτου.

10 Πολὺ δὲ τοὺς μυθοποιοὺς ὑπερβεβλήκασιν τοὺς ἢ τὰ τοῦ Οὐρανοῦ αἰδοῖα τέμνοντας, ἢ τὰς ἐπιβουλάς κατὰ τοῦ Κρόνου ὑπὸ τοῦ υἱοῦ συντιθέντας ἵνα αὐτὸς κατάσχῃ τὴν ἀρχήν, ἢ ποιοῦντας πάλιν τὸν Κρόνον τοὺς υἱοὺς καταπίνειν εἴτα διαμαρτάνοντα διὰ τῆς τοῦ λίθου εἰκόνας. πῶς γὰρ τὰ λεγόμενα ὑπ' αὐτῶν οὐ τοιαῦτα, ὅταν πόλεμον ἄντικρυς τῆς ὕλης πρὸς τὸν θεὸν ὑφηγήσωνται καὶ μηδὲ ταῦτα μέντοι δι' ὑπονοίας λέγωσιν, καθάπερ Ὅμηρος χαίρειν ποιεῖ τὸν Δία ἐπὶ τῶν θεῶν πολέμῳ πρὸς ἀλλήλους ἐν Ἰλιάδι, αἰνιττόμενος τὸ ἐξ ἀνομοίων τὸν κόσμον συγκεῖσθαι, ἡρμὸς σμένων πρὸς ἀλλήλα καὶ νικῶντων τε καὶ νικωμένων. καὶ ταῦτά μοι εἴρηται, ἐπειδὴ γινώσκω τοὺς τοιοῦτους, ἐπειδὴ ἀποδείξεων ἀπορῶσιν, ἐνὶ πανταχόθεν ἀπὸ τῶν ποιήσεων συμφέροντας καὶ ἀπολογίαν ταῦτα ὑπὲρ τῶν ἰδίων δοξῶν ποιουμένους. οὐκ ἂν δὲ ταῦτα ἐπεπόνθεσαν, εἰ μετὰ τινος φροντίδος ᾧτινι δήποτε ἐνετύγχανον. Καὶ μὴν πάντα μὲν τὰ κακὰ ἀπὸ τοῦ θείου χοροῦ ἀπελήλαται, ὁ ζῆλος δὲ μάλιστα καὶ ὁ φθόνος· καταλείπουσι δὲ οὗτοι αὐτὰ παρὰ τῷ

θεῶ, ὅταν φῶσιν αὐτὸν τὴν ἐπιβουλήν κατὰ τῆς ὕλης συντάξει, διότι δὴ τοῦ καλοῦ ἐπεθύμησεν. τίνι δὲ καὶ ὁ θεὸς ὧν εἶχεν ἐβουλήθη τὴν ὕλην τιμωρῆσασθαι; τὸ μὲν γὰρ ἀπλοῦν φάναι τὸν θεὸν ἀκριβέστερον οἶμαι ἢ κατὰ τούτους ἐστίν, καὶ ἡ τῆς ἐννοίας τούτου ἀφήγησις οὐχ ὡς περὶ τῶν ἄλλων εὐκολος· οὐδὲ γὰρ λόγῳ ἀπλῶς ἐνδείξασθαι αὐτὴν δυνατόν, διὰ δὲ πολλῆς παιδείσεως καὶ πόνου. ἀλλὰ τοῦτο γε πάντες ἴσμεν, ὅτι ἡ ὀργὴ καὶ ἡ τῆς τιμωρίας κατὰ τῆς ὕλης ὄρεξις πάθη ἐστὶν περὶ τὸν οὕτω διακείμενον συνιστάμενα· ταῦτα δὲ οὐδὲ περὶ τινὰ σπουδαῖον γένοιτο ἂν τὰ παθήματα, μὴ τί γε περὶ τὸ ἀγαθὸν αὐτό.

11 Ἐφ' ἕτερα τοίνυν ἦκει πάλιν ὁ λόγος περιφερόμενος. ἐπειδὴ γὰρ δύναμιν τὸν θεὸν εἰς τὴν ὕλην καταπέμψαι φασίν, σκοπεῖν ἄξιον, πότερον ἢ δύναμις αὕτη κατὰ τὸ ἀγαθὸν ἡλάττωται παρὰ τὸν θεὸν ἢ ὁμοίως εἶχεν. εἰ μὲν γὰρ ἡλάττωται, τί τὸ αἴτιον; ὕλης μὲν γὰρ οὐδὲν μετεῖχεν τῶν παρὰ θεῶ, ἐν δὲ μόνον ἀγαθὸν εἰσάγει, τὸν θεόν, καὶ ἐν κακόν, τὴν ὕλην. εἰ δὲ ὁμοίως εἶχεν, τίνας ἔνεκα ὅς μὲν ὡσπερ τις βασιλεὺς ἐπέταττεν, ἢ δὲ τὸν πόνον τὸν ἀκούσιον ἀνέτλη τοῦτον; καὶ ἐπὶ τῆς ὕλης δὲ ζητηθήσεται πότερον εἰς τὸ κακὸν ὅμοιοι ἢ ἐλάττους δυνάμεις. εἰ γὰρ ἐλάττους, πάντως γε κακίας ἐλάττους· μετοχῇ ἄρα τοῦ ἀγαθοῦ αὐταὶ ἂν γένοιτο, δύο γὰρ ὄντων κακῶν τὸ ἦττον τοιοῦτον κατὰ μετάληψιν τοῦ ἀγαθοῦ πάντως που οὕτως ἔσχηκεν. ἀγαθὸν δὲ οὐδὲν περὶ τὴν ὕλην ἀπολείπουσιν. πάλιν τοίνυν ἀπορία ἐτέρα· εἰ γὰρ τις ἄλλη δύναμις τῷ κακῷ ὑπερβάλλει τὴν ἡγεμονεύουσαν ὕλην, αὕτη ἐστὶν ἡγεμονικωτέρα, τὸ γὰρ μᾶλλον κακὸν τῆς ἀρχῆς τῆς κατ' αὐτὴν ἡγεῖτο.

12 Τὸ δὲ «κατέπεμψεν ὁ θεὸς δύναμιν ἐπὶ τὴν ὕλην» λέγεται μὲν μετ' οὐδεμιᾶς ἀποδείξεως, ἔστι δὲ πιθανὸν οὐδ' ὀπωστιοῦν, χρή δὲ ὁμοίως καὶ αὐτὸ τυχεῖν τῶν οἰκείων λόγων. τὸ μὲν γὰρ αἴτιον τούτου ἐκεῖνο εἶναι φασιν· «ὅπως μηδὲν μὲν ἢ κακὸν ἀγαθὰ δὲ πάντα, ἔδει μιχθῆναι τὴν δύναμιν τῇ ὕλη κατὰ τοὺς ἀθλητάς τοὺς ἐν τῷ συμπλέκεσθαι καταγωνιζομένους τοὺς ἀντιπάλους, ἵνα κρατήσασα τοῦ κακοῦ παύσῃ αὐτὸ τοῦ εἶναι.» πολὺ δὲ οἶμαι σεμνότερον καὶ τῆς τοῦ θεοῦ ὑπεροχῆς ἐπάξιον τὸ ὁμοῦ νοήματι τῶν ὄντων ἀφανίσαι τὴν ὕλην. ἀλλ' οἶμαι τοῦτο οὐκ ἄπε δέξαντο διὰ τὸ καὶ νῦν κακὸν τι ὑπάρχειν, ὃ τὴν ὕλην εἶναι φασιν. τὰ πράγματα δὲ οὐδὲν μᾶλλον δύνανται παύσασθαι ὄντα τοιαῦτα, ἵνα τις τὸ μὴ μεταβάλλεσθαι εἰς τὰ χεῖρω ἔνια συγχωρήσῃ· ἔδει δὲ τινὰ αἴσθησιν γενέσθαι τούτου, ὅτι μετρίως ὀπωσθὴ ποτε ἐμειώθη ταῦτα, ἵνα καὶ τὰς εἰς τὸ μέλλον ἐλπίδας βελτίους ἔχωμεν. καλῶς γὰρ δὴ πρὸς τὸν Ζήνωνος τοῦ Κιτιέως εἴρηται λόγον, ὃς «τὸ πᾶν ἐκπυρωθῆσεται» λέγων «πᾶν τὸ καῖον ἔχον καύσῃ ὅλον καύσει, καὶ ὁ ἥλιος πῦρ ἐστὶν καὶ ὃ ἔχει οὐ καύσει;» ἐξ οὗ συνήγετο, ὡς ὤφετο, τὸ πᾶν ἐκπυρωθῆσεσθαι· πρὸς ὃν τις τῶν χαριεστέρων εἰρηκέναι λέγεται· «ἀλλ' ἐγὼ τοι χθὲς καὶ πρὸ ἐνιαυτοῦ καὶ πρὸ πλείονος χρόνου εἶδον καὶ νῦν ὁμοίως ὀρῶ οὐδὲν ὑπὸ τοῦ πυρὸς τοῦ ἡλίου πεπονθῶς· χρῆν δὲ σὺν χρόνῳ κατ' ὀλίγον γενέσθαι τοῦτο, ἵνα καὶ ὅτι ποτὲ ἐκπυρωθῆσεται τὸ ὅλον πιστεύσωμεν.» καὶ πρὸς τὸν Μανιχαίου δὴ λόγον–καίτοι σὺν οὐδεμιᾷ πίστει ῥηθέντα ἢ αὐτῇ οἶμαι ἀπόκρισις ὅτι «ἀλλ' οὐδὲν ἐμειώθη ταῦτα, ἀλλὰ καὶ πρότερον ἦν ἐπὶ τοῦ πρώτου γενομένου ἀνθρώπου, ὅπου ἀδελφὸς ἀδελφὸν ἀπόλλυσιν, καὶ νῦν ἔτι ἔστιν καὶ πόλεμοι οἱ αὐτοὶ καὶ ποικιλώτεροι ἐπιθυμίαι· χρῆν δὲ εἰ καὶ μὴ πεπαῦσθαι, μεμειώσθαι γοῦν ταῦτα, ἵνα θαρσῆσω μεν ὅτι καὶ παύσεται ποτε σὺν τῷ χρόνῳ· ὄντων δὲ τῶν αὐτῶν ἐκεῖθεν τίς ἢ πίστις τῶν εἰς τὸ μέλλον;»

13 Τίνα δὲ καὶ τὰ κακὰ εἶναι λέγει; περὶ μὲν γὰρ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην οὐδὲν ἀπολείπει· περὶ δὲ τὸν οὐρανὸν καὶ τοὺς ἀστέρας εἴ τι τοιοῦτον εἶναί φησιν, καὶ τί ποτ' ἐστὶν τοῦτο, εὐλογον ἐφεξῆς ζητεῖν. ἀλλ' ἡ μὲν ἀταξία κατ' αὐτούς ἐστὶ τὸ κακὸν καὶ ἡ ἀτακτος κίνησις· ταῦτα δὲ αἰεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχει, καὶ οὔτε τινὰ τῶν πλανωμένων αἰτιάσεται ὡς παρὰ τὸν τεταγμένον χρόνον ἐπιμεῖναι ποτε ζῶδιω ἀξιώσαντα, οὔτε τῶν ἀπλανῶν ὡς οὐκ ἐπὶ τῆς αὐτῆς μένοντα ἔδρας καὶ μὴ συμπεριπολοῦντα τῇ τοῦ παντὸς περιφορᾷ ἐν ἑκατὸν ἔτεσιν μίαν μοῖραν ἐπὶ τὰ ἐπόμενα κινούμενον. ἐν γῆ δὲ εἰ τὸ ἀνήμερον ἐνίων χωρίων αἰτιάται, ἢ μέμφονται οἱ κυβερνηταὶ τοὺς ἐν τῇ θαλάσῃ χειμῶνας, πρῶτον μὲν κατ' αὐτούς τῆς τοῦ ἀγαθοῦ μοῖρας τὰ τοιαῦτα. εἰ γοῦν ἐπὶ γῆς μηδὲν φύοιτο, τάχιστα ἂν ἀπόλοιτο πάντα τὰ ζῶα· τοῦτο δὲ πολὺ τῆς ἐναπειλημμένης τῇ ὕλῃ δυνάμεως πρὸς τὸν θεὸν παραπέμψαι δύναται, καὶ πολλὰς σελήνας δεήσει γενέσθαι, ἵνα ἀθρόως χωρῆσαι δυνηθῶσι τοσαύτας προσπελαζούσας ψυχάς. τὰ δὲ αὐτὰ καὶ περὶ τὴν θάλατταν· ἔρμαιον γὰρ ἀπόλλυσθαι, ἵνα τάχιστα τῆς πρὸς τὸν θεὸν ὁδοῦ ἔχωνται οἱ ἀπολλύμενοι. οἱ δὲ πόλεμοι οἱ ἐπὶ γῆς καὶ λιμοὶ καὶ πᾶν ὅτι φθοροποιὸν ἐν πλείστη τιμῇ κατ' αὐτούς· πᾶν γὰρ τὸ ἀγαθῶν αἴτιον τιμητόν, ἀγαθοῦ δὲ αἴτια ταῦτα ἐκ τῆς συμβαίνουσας φθορᾶς πρὸς τὸν θεὸν παραπέμπει τὴν διακρινομένην ἀπὸ τῶν ἀπολλυμένων δύναμιν. 14 ἠγνοήκαμέν τε, ὡς ἔοικεν, ὅτι ἐν δίκη τὸν κροκόδειλον καὶ τὸν λέοντα καὶ τὸν λύκον τιμῶσιν Αἰγύπτιοι, ἐπειδὴ ταῦτα μάλιστα παρὰ τὰ ἄλλα ζῶα καρτερώτατα ὄντα καταναλίσκει σιτούμενά τε αὐτὰ καὶ πάντα τρόπον διαφθείροντα, καὶ τὸν ἀετὸν καὶ τὸν ἰέρακα, ὅτι καὶ ταῦτα τῶν ἐν ἀέρι καὶ ἐπὶ γῆς ἀσθενεστέρων ζῶων ἀναιρετικά. τάχα δὲ κατ' αὐτούς ὁ ἄνθρωπος διὰ τοῦτο ἐν πλείστη τιμῇ, ὅτι μάλιστα πάντων ταῖς ἐπινοίαις καὶ ταῖς τέχναις πλείστα τῶν ζῶων δαμάζειν εἴωθεν, ἵνα καὶ αὐτὸς μὴ ἀμοιρῇ τούτου τοῦ ἀγαθοῦ, βορὰ ἐτέρων γίνεται. πάλιν οὖν αἱ γενέσεις ἄτοποι κατ' αὐτούς, ἐκ μικροῦ καὶ τοῦ τυχόντος σπέρματος πάμμεγά τι ἀποτελοῦσαι, καὶ πολὺ κάλλιον κατ' αὐτούς ἀνηρῆσθαι ταύτας ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἵνα ἂν σύν τομος ἐγένετο ἀπαλλαγὴ τῆς ἐνταῦθα διατριβῆς τῆς δυνάμεως τῆς θείας. ἀλλὰ τί καὶ πρὸς ἀκολασίας καὶ ἀδικίας καὶ πᾶν ὀτιοῦν τοιοῦτον, φήσειεν τις ἂν, ὁ Μανιχαῖος ἐρεῖ; οὐκοῦν πρὸς ταῦτα βοηθὸς δέδοται ἢ παιδευσίς καὶ ὁ νόμος; ἢ μὲν παιδευσίς ἐκφροντί ζουσα τοῦ μηδὲ τοιοῦτόν τι περὶ τοὺς ἀνθρώπους συμβαίνειν, ὁ νόμος δὲ τιμωρούμενος τὸν ἄλόντα ἐν τινὶ τῶν ἀδικημάτων ὄντα. ἔπειτα δὲ τί τὸ ἔγκλημα τῆς γῆς εἰ γεωργὸς ἀμελήσειεν τοῦ ταύτην ἡμεροῦν ὅτι ἠλάττωται ἢ τοῦ θεοῦ ἀρχή, ἢ τις ἐστὶν κατὰ τὸ δίκαιον, ὅταν ἦ τὰ μὲν καρπῶν γόνιμα τὰ δὲ μὴ τοιαῦτα, ἢ φερομένων τῶν πνευμάτων καθ' ἑτέραν αἰτίαν τοὺς μὲν ὠφελεῖσθαι τοὺς δὲ καὶ ἀβούλητά τινα ὑπομένειν συμβαίνει; ἀπίρους τ' οὐκ ἐχρῆν εἶναι τῆς τῶν ἐνδεχομένων φύσεως καὶ τῆς τῶν ἀναγκαίων, οὕτω γὰρ οὐκ ἂν τὰ τοιαῦτα ἐτερατεύοντο.

15 Πόθεν οὖν ἡδονὴ καὶ ἐπιθυμία; ταῦτα γὰρ μάλιστα κακὰ εἶναι λέγουσιν, καὶ δι' ἃ μεμισήκασιν τὴν ὕλην, οὐχ ἕτερα μᾶλλον ἐστίν. ὅτι μὲν οὖν [οὐ] περὶ τὰ αἰσθητικὰ τῶν ζῶων μόνον ἐστὶ ταῦτα καὶ οὐδὲν ἕτερον ἀντιλαμβάνεται ἐπιθυμίας καὶ ἡδονῆς ἢ τὰ αἰσθανόμενα, φανερόν. ποία γὰρ αἴσθησις ἡδονῆς καὶ λύπης φυτῶν, ποία δὲ γῆ <ἢ> ὕδατι ἢ ἀέρι; οἱ δαίμονές τε εἶπερ εἰσὶν αἰσθητικὰ ζῶα διὰ τοῦτο ἴσως τοῖς νενομισμένοις περὶ τὰς θυσίας ἡδονται καὶ ἀπολειπομένων δυσφοροῦσιν, οὐδενὸς τοιοῦτου περὶ θεοῦ ἐπινοεῖσθαι δυναμένου. οἱ δὲ λέγοντες «διὰ τί ἡδεται καὶ ἐπιθυμεῖ τὰ ζῶα;» αἰτιάσθησαν πρότερον, διὰ τί ἐστὶν αἰσθητικὰ ταῦτα ἢ διὰ τί

τροφῆς δεῖται. ἄ μὲν γὰρ ἦν ἀθάνατα ζῶα καὶ φθορᾶς καὶ αὐξῆς ἀπήλλακται οἶον ἥλιος καὶ σελήνη καὶ ἀστέρες, καίτοι ὄντα αἰσθητ-ικ>ά, ἐκτὸς δὲ τούτων ἐστὶν καὶ τῆς τοιαύτης αἰτιάσεως· ὁ δὲ ἄνθρωπος καὶ αἴσθε σθαι καὶ κρίνειν δυνάμενος καὶ δυνάμει σοφός ἔχει γὰρ δύνανται τοιοῦτος γενέσθαι ἀπολαβῶν τὸ ἴδιον δὴ, καταπατεῖ.

16 ὅλως γὰρ ἄξιον πυθέσθαι τούτων τῶν ἀνδρῶν, πότερον οὐδένα ἄνθρωπον δυνα τὸν σπουδαῖον γενέσθαι ἢ τινά γε ἐνδέχεται. εἰ μὲν γὰρ οὐδεὶς σοφός, τί δήποτε αὐτὸς ὁ Μανιχαῖος ἐῷ γὰρ τοὺς ἄλλους οὐ μόνον σπουδαῖος εἶναι λέγει, ἀλλὰ καὶ ἄλλους φησὶν ἰκανὸς εἶναι τοιοῦτους ποιῆσαι; εἰ δ' ὅλως ἔστιν τις, τί κωλύει καὶ πάντας γενέσθαι σπουδαίους; ὁ γὰρ περὶ ἓνα, καὶ περὶ πάντας ἐνδέχεται, καὶ δι' ὧν καὶ εἷς, διὰ τούτων καὶ πάντες ἐνάρετοι ἂν γένοιτο· εἰ μὴ τί φασιν τῆς δυνάμεως πλεῖστον τοῖς τοιοῦτοις ἐναπολαμβάνεσθαι. πάλιν τοίνυν πρῶτον μὲν τίς χρεια τοῦ περὶ τὴν παιδείου πόνου; γενοίμεθα γὰρ ἂν καθεύδοντες σπουδαῖοι. ἢ διὰ τί μάλιστα τοὺς ἀκρωμένους αὐτῶν οἱ τοιοῦτοι ἄνδρες εἰς ἐλπίδα ἄγουσι τοῦ καλοῦ; καὶ γὰρ καλινδούμενοι σὺν ταῖς ἐταίραις τὸ οἰκεῖον ἔχοιεν ἂν ἀγαθόν. εἰ δὲ ἡ παιδείουσι καὶ ἡ περιαγωγὴ ἢ βελτίων καὶ τὸ σπουδαῖον περὶ τὴν τῆς ἀρετῆς ἀνάληψιν τοιοῦτον αὐτὸν ἀπειργάσαντο, πάντες γινέσθωσαν τοιοῦτοι, καὶ ἀνήρηται ἢ θρυλουμένη ὑπ' αὐτῶν τῆς ὕλης ἄτακτος κίνησις. πολὺ δὲ κάλλιον ἦν τὴν σοφίαν ὄπλον φάναι τοῖς ἀνθρώποις ὑπὸ τοῦ θεοῦ δεδῶσθαι, ἢ ὅ ἐστιν αὐτοῖς διὰ τὸ αἰσθητικοῖς εἶναι ἐξ ἐπιθυμίας καὶ ἡδονῆς, τοῦτο κατὰ μικρὸν εἰς τὸ ἀγαθὸν περιάγουσα τὸ ἐπόμενον ἄτοπον ἐξ αὐτῶν ἀνέλη· οὕτω γὰρ αὐτοῖς τε ἀρετὴν ἐπαγγελλόμενοι διδάσκειν ζηλωτοὶ ἂν ἦσαν τῆς προθέσεως καὶ τοῦ βίου, πολλή τε ἂν ἦν ἐλπίς τοῦ ὅτι ποτὲ παύσεται τὰ κακὰ πάντων γενομένων σοφῶν. ὁ δοκεῖ μοι κατανενοηκέναι ὁ Ἰησοῦς καὶ ἵνα μὴ ἀπεληλαμένοι ὥσι τοῦ ἀγαθοῦ γεωργοὶ τε καὶ τέκτονες καὶ οἰκοδόμοι καὶ οἱ ἄλλοι ἀπὸ τῶν τεχνῶν, κοινὸν συνέδριον καθίσαι πάντων ὁμοῦ καὶ διὰ ἀπλῶν καὶ εὐκόλων διαλέξεων καὶ εἰς θεοῦ ἔννοιαν αὐτοῦς ἀπεννηνοχέναι καὶ τοῦ καλοῦ εἰς ἐπιθυμίαν ἐλθεῖν ποιῆσαι.

17 Ἄλλα γὰρ πῶς ποτε λέγεται τὸ «κατέπεμψε τὴν δύνανται τὴν θεῖαν ὁ θεὸς ἐπὶ τὴν ὕλην»; εἰ μὲν γὰρ ἦν αἰεὶ καὶ οὔτε ὁ θεὸς πρότερος αὐτῆς ἐπινοεῖται οὔτε ἡ ὕλη, τρεῖς πάλιν οὕτως εἰσὶν ἀρχαὶ κατὰ τὸν Μανιχαῖον, τάχα δὲ καὶ πάμπολλαι φανήσονται ὀλίγω ὕστερον. εἰ δ' ἐπιγενητή, πῶς ἐστὶν [πῶς] ὕλης ἄμοιρος αὐτή; εἰ δὲ μέρος ἐστὶν τοῦ θεοῦ, πρῶτον μὲν σύνθετον καὶ σωματικὸν ἀποφαίνουσι οὕτως τὸν θεόν· τοῦτο δὲ ἄτοπον καὶ ἀδύνατον. εἰ δὲ ἐποίησεν αὐτὴν καὶ ὕλης ἄμοιρός ἐστιν, θαυμάζω πῶς οὐκ ἐσκόπησαν οὔτε οὗτος οὔτε οἱ ἀπ' ἐκείνου, ὅτι εἰ ὁ λέγεται κατὰ τὴν ἀληθῆ δόξαν ὅτι τὰ ἐφεξῆς μένοντος τοῦ θεοῦ ὑποστάσεις εἰσὶν τὴν δύνανται ταύτην ἐποίησεν βουληθεὶς ὁ θεός, πῶς οὐκ καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων τῶν γενομένων αἴτιος ἐγένετο οὐδὲν ὕλης προὔπαρ χούσης προσδεθεῖς. τὰ μὲν δὴ φαινόμενα ἄτοπα ἐκ τούτου τοιαῦτα, ἐπόμενα δὲ τὰ ἐξῆς. ἄρα τε γὰρ φύσιν εἶχεν ἡ δύνανται ρεῖν ἐπὶ τὴν ὕλην; ἢ παρὰ φύσιν ἦν αὐτῆ τοῦτο; πῶς οὖν ἐμίχθη; εἰ δὲ κατὰ φύσιν αὐτῆ τοῦτο, πάντως που καὶ αἰεὶ σὺν τῇ ὕλη ἦν· εἰ δὲ τοῦτο, πῶς κακῶς τὴν ὕλην ἀγορεύουσι μῖγμα οὔσαν ἐξ ἀρχῆς πρὸς τὴν θεῖαν δύνανται; πῶς δὲ καὶ φθαρήσεται μιχθείσης τῆς θεῖας δυνάμεως πρὸς αὐτὴν ἀποχωρησάσης ποτέ; ἔσωζεν γὰρ δὴ τὰ καλὰ καὶ ἐτέρου τινὸς ἀγαθοῦ αἴτια γίνεσθαι οἷς ἂν παρῆ εὐλογον ἢ διαφθορὰν ἢ ἄλλο τι κακὸν ἔτερον ἐπάγειν αὐτοῖς.

18 τὸ μὲν γὰρ δὴ σοφὸν τὸ λεγόμενον ὑπ' αὐτῶν ἐκεῖνό ἐστιν, ὅτι ὥσπερ ὀρώμεν τῆς ψυχῆς τοῦ σώματος ἀποζευχθείσης τὸ σῶμα αὐτὸ ἀπολλύμενον, οὕτω καὶ τῆς δυνάμεως ἀφείσης τὴν ὕλην τὸ λειπόμενον ὅπερ ἐστὶν ἡ ὕλη διαλυθὲν οἰχίσεται. πρῶτον μὲν γὰρ οὐχ ὀρώσιν ὅτι τῶν ὄντων οὐδὲν οἶόν ἐστιν φθεῖρε σθαι εἰς τὸ μὴ ὄν, τὸ γὰρ μὴ ὄν οὐκ ἔστιν· διασκε δασθέντων δὲ τῶν σωμάτων καὶ μεταβολὴν τινα σχόντων διάλυσις γίνεται, ὥστε τὸ μὲν εἰς γῆν ἀπελθεῖν τὸ δὲ εἰς ἀέρα τὸ δὲ εἰς ἄλλο τι. ἔπειτα δὲ οὐ μέμνηται ὅτι κινήσιν ἄτακτον ὑποτίθενται εἶναι τὴν ὕλην. τὸ δὲ δι' αὐτὸ κινούμενον καὶ οὐ ἐστὶν οὐσία ἢ κίνησις, ἀλλὰ μὴ κατὰ συμβεβηκὸς ὑπάρχει αὐτῷ, πῶς εὐλογον τῆς δυνάμεως ἀπελθούσης παύσασθαι τοῦ ὅπερ ἦν πρὶν καὶ τὴν δύναμιν εἰς αὐτὸ κατελθεῖν; οὐχ ὀρώσι δὲ τὸ παραλλάττον, ὅτι πᾶν μὲν σῶμα ψυχῆς ἄμοιρον ἀκίνητον ἔχει γὰρ καὶ τὰ φυτὰ τὴν φυτικὴν ψυχὴν, τῆς δὲ ὕλης αὐτὴν τὴν οὐσίαν κινήσιν εἶναι φασιν, ἄτακτον μέντοι. κάλλιον δὲ ἦν, καθάπερ ἐπὶ λύρας ἀνάρμοστα μελωδούσης ἢ ἀρμονία ἐλθοῦσα τὸ πᾶν ἡρμωσμένον ἀπειργάσατο, οὕτω δὲ μιχθεῖσαν τὴν θεῖαν δύναμιν τῇ ἀτάκτῳ κινήσει ὅπερ ἐστὶν κατ' αὐτοὺς ἢ ὕλη ἀντὶ τῆς ἐνούσης ἀκοσμίας κόσμον τινὰ αὐτῇ ἐπιτεθεικέναι καὶ αἰεὶ ἐπιθεῖναι τοῦ θεοῦ χοροῦ ἐπάξιον. ἐπεὶ πῶς ποτε αὐτὸς ὁ Μανιχαῖος περὶ τούτων ἐγένετο ἰκανὸς διαλαβεῖν καὶ τῷ ποτε αὐτὰ ἀφηγήσατο; ὡς γὰρ μίγμα γέγονεν καὶ αὐτὸς τῆς ὕλης καὶ τῆς ἐναποληφθείσης αὐτῇ δυνάμεως, συγχωροῦσιν. εἴτε οὖν ᾧ εἶχεν τῇ ἀτάκτῳ κινήσει ταῦτα ἔλεγεν, πῶς οὐ φαύλη ἢ δόξα; εἴτε τῇ θεῖα δυνάμει, ἀμφίδοξον ἤδη τὸ δόγμα· τῷ μὲν ἀπὸ τῆς θεῖας δυνάμεως εἶναι, μέτοχον ἀληθείας, τῷ δὲ [ἀπὸ τῆς ἀτάκτου κινήσεως] τοῦ ἑτέρου μέρους μετέχειν, μεθιστάμενον εἰς τὸ ψεῦδος.

19 εἰ δὲ εἴρητο ὡς ἡ θεῖα δύναμις τὴν ὕλην ἐκόσμησεν καὶ κοσμεῖ, μακρῷ ἂν ἦν σοφώτερον καὶ πρὸς ἀξιοπιστίαν τῶν Μανιχαίου λόγων συμβαλλόμενον μάλλον. Ἀλλὰ γὰρ «ἐτέραν δύναμιν κατέπεμψεν ὁ θεός». ἂ μὲν δὴ εἴρηται περὶ τῆς προτέρας δυνάμεως, κοινὰ καὶ περὶ ταύτης ἐστίν, καὶ ὅσα ἄτοπα ἔπεται τῷ λόγῳ τῷ περὶ τῆς πρώτης αὐτῶν δυνάμεως, ταῦτα καὶ νῦν ἔστι λέγειν. τὸ δὲ ἄλλο τίς <ἂν> ἀνάσχοιτο; διὰ τί γὰρ δὴ οὐ πάντα μίαν τινὰ δυναμένην δύναμιν κατέπεμψεν ὁ θεός; ἢ ἀνθρώπου μὲν νοῦς οὕτως ἐστὶν πρὸς πάντα ποικίλος, ὥστε <ὁ> αὐτὸς μὲν εἶναι γεωμετρικός, ὁ αὐτὸς δὲ ἀστρονομικός καὶ τεκτονικός καὶ εἴ τι τοιοῦτον, θεῷ δὲ ἄρα ἦν ἄπορον εὑρεῖν τοιαύτην δύναμιν ἥτις αὐτῷ πρὸς πάντα ἦν ἰκανή, ἵνα μὴ πρώτης καὶ δευτέρας δέηται; διὰ τί δὲ ἡ μὲν δύναμις ἐστὶν δημιουργική, ἡ δὲ παθητική μάλλον, ὡς καλῶς αὐτῇ ἔχειν πρὸς τὴν ὕλην κεράννυσθαι; οὐχ ὀρῶ γὰρ πάλιν ἐνταῦθα τὸ αἴτιον τῆς τάξεως τοῦ καλοῦ καὶ τῆς κατ' αὐτοῦ ὑπεροχῆς, εἰ κακὸν [ἦν] οὐκ ἦν ἐν τῷ τοῦ θεοῦ οἴκῳ. εἰ γὰρ μόνον καλὸν ὁ θεὸς καὶ μόνον κακὸν ἢ ὕλη, μέσα τὰ ἄλλα καὶ μεταξὺ ἀνάγκη φάναι. ἀλλὰ εὐρίσκεται τις ποιητὴς διάφορος περὶ τὰ μέσα, ὅταν φῶσιν τὴν μὲν δημιουργικὴν αἰτίαν, τὴν δὲ μικτὴν πρὸς τὴν ὕλην. τάχα οὖν ἐστὶν τὸ προηγούμενον καὶ ἀποπροηγησάμενον τοῦτο, ὃ καὶ οἱ νεώτεροι λέγουσιν ἐν τῷ περὶ τῶν ἀδιαφόρων λόγῳ. τῆς δὲ δημιουργικῆς φασιν δυνάμεως ἐπιχειρησάσης τῇ κοσμοποιίᾳ ἀποκεκρίσθαι τῆς ὕλης τὸ μείναν ἐπὶ τῆς ἰδίας ἀρετῆς κἂν τῇ συμμίζει καὶ γεγονέναι ἡλίον καὶ σελήνην, τὸ δὲ μετρίως μετεληφὸς κακίας οὐρανὸν καὶ ἀστέρας, λοιπὸν δὲ τὰ ἄλλα ἐντὸς τούτων περιειληφθαι ὡς ἔτυχεν μίγματα ὄντα τῆς τε θεῖας δυνάμεως καὶ τῆς ὕλης.

20 ἐγὼ δὲ παρὰ πάντα ταῦτα θαυμάζω πῶς οὐκ αἰσθάνονται σωματικὴν ποιοῦντες τὴν θεῖαν δύναμιν καὶ τέμνοντες καθάπερ τὰ μέρη. διὰ τί γὰρ οὐχ ὕλη καὶ

ἡ θεία δύναμις, εἰ δὴ ἐστὶν παθητὴ καὶ διαιρετὴ [η] διὰ πάσης αὐτῆς καὶ τὸ μὲν τὴν αὐτῆς γίνεται ἥλιος, τὸ δὲ σελήνη; καθαρῶς γὰρ ταῦτα εἶναι φαίνεται τῆς θείας δυνάμεως. τοῦτο δὲ ἦν ὃ ἐλέγομεν ἴδιον τῆς ὕλης εἶναι, τὸ μηδὲν τὴν οὐσαν καθ' ἑαυτὴν δεχομένην δὲ τὰ σχήματα καὶ τὰς ποιότητες πάντα γίνεσθαι τὰ διωρισμένα. εἰ οὖν ὡς ἀφ' ἐνὸς ὑποκειμένου τῆς θείας δυνάμεως μόνον γέγονεν ἥλιος καὶ σελήνη, ταῦτα δὲ ἕτερα καὶ ἕτερα, διὰ τί μὴ καὶ ἄλλο τι γένηται; εἰ δὲ πάντα γενήσεται, τὸ συμβαῖνον φανερόν, ὅτι ἡ θεία δύναμις ὕλη καὶ αὐτή, πρὸς τὰ σχήματα ποιούμενη. εἰ δὲ οὐδὲν ἕτερον <ἢ> ἥλιος καὶ σελήνη τὰ ἐκ τῆς θείας δυνάμεως ἐστὶ γινόμενα, τὰ ἐναπειλημμένα ἄρα πᾶσιν τοῖς οὐσίς ἥλιός ἐστὶν καὶ σελήνη καὶ ἕκαστος τῶν ἀστέρων ἥλιός ἐστὶν καὶ σελήνη ἢ τὸ ἕτερον, καὶ τῶν χερσαίων ζώων καθ' ἕκαστον καὶ τῶν πτηνῶν καὶ τῶν ἀμφιβίων. ταῦτα δὲ ὅτι οὐδὲ οἱ τὰ θαύματα δεικνύντες ἀποδέξιντο ἄν, οἶμαι παντὶ τῷ δήλῳ εἶναι.

21 Τὸ δὲ μετὰ ταῦτα ἐπισκοποῦσιν οὐκ εὐθεῖα ἢ ὁδὸς ἀλλὰ δυσαντοτέρα τῆς παρελθούσης. λέγουσιν γὰρ μηδὲν ἄτοπον πεπονθέναι κατὰ τὴν σύμμειξιν πρὸς τὴν ὕλην ἥλιον καὶ σελήνην· εἶτα πῶς τὰ ἄλλα ἤλατ τῶθη παρὰ τὴν ἰδίαν φύσιν οὐκ ἔχουσι λέγειν. εἰ μὲν γὰρ καὶ ὅτε καθ' αὐτὴν ἦν ἡ θεία δύναμις οὕτως εἶχεν ὥστε τὸ μὲν τὴν αὐτῆς εἶναι καλὸν τὸ δὲ κάλλιον, <καί> κατὰ τὸν τῶν Ἱπποκενταύρων μῦθον, οἱ τὸ μὲν ἄχρι στηθῶν ἄνθρωποι ἦσαν τὸ λοιπὸν δὲ ἵπποι καλὰ μὲν ἑκάτερα τὰ ζῶα κάλλιον δὲ ὁ ἄνθρωπος, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς θείας δυνάμεως ἐστὶν ἐπινοῆσαι τὸ μὲν τὴν αὐτῆς τῷ καλῷ διαφέρον τὸ δὲ ἐλαττούμενον κατὰ τοῦτο, καὶ ἐπὶ τῆς ὕλης δὲ τὸ μὲν ὑπάρχει ὑπερβολὴν τινα ἔχον κακίας <.....> τὰ ἕτερα μὲν ἕτερα καὶ ἕτερα <.....>, ἄλλος ἂν ἦν λόγος. ἐνεδέχετο γὰρ ὑπολαβεῖν ὅτι ἐμφρονέστερ' ὄντα ἐξ ἀρχῆς ἥλιος καὶ σελήνη τὰ ἥττον πονηρὰ τῆς ὕλης εἰς τὴν σύμμειξιν ἐξελέξατο, ἵνα μὲν ἐπὶ τῆς ἰδίας ἀρετῆς, ἐξασθε νησάντων τηλικῶνδε πονηρευμάτων ἐκβιάσασθαι τὸ σαύτην ὑπεροχὴν ἐν τῷ ἀγαθῷ· τὰ δὲ ἄλλα μέρη αὐτῆς ἦν πεσόντα, οὐκ ἀπρονοήτως μὲν, οὐ μὴν μετὰ τῆς ἴσης προνοίας, ἀπολαῦσαι μᾶλλον κακίας τῆς ἐν αὐτῇ κατὰ τὸ ποσὸν ἕκαστον. ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν διὰ φορον περὶ τῆς δυνάμεως ταύτης παρ' αὐτῶν λέγεται ἀλλ' ὁμοία διὰ πάσης αὐτῆς θεωρεῖται, ἀπίθανος ὁ λόγος ὅτι ἐν μὲν τῇ συμμίξει τὸ μὲν ἔμεινεν ἀκέραιον τὸ δὲ μετέσχευεν κακίας τινός.

22 Λέγουσι δὲ ὅτι καὶ ἥλιος καὶ σελήνη τὴν θεῖαν δύναμιν κατὰ μικρὸν διακρίναντες ἀπὸ τῆς ὕλης πρὸς τὸν θεὸν ἀποπέμπουσιν, τῆς σελήνης ἐν ταῖς νομηνίαις μέχρι τῆς πανσελήνου εἰς ἑαυτὴν δεχομένης ταύτην εἶτα τῷ ἡλίῳ <δι>δούσης, τοῦ δὲ πρὸς τὸν θεὸν παραπέμποντος. εἰ δ' ἦσαν καὶ κατὰ μικρὸν εἰς ἀστρονόμων θύρας φοιτήσαντες, οὐκ ἂν ταῦτα πεπόνθεσαν οὔτε ἠγνόησαν ἂν ὅτι ἡ σελήνη κατὰ τινὰς ἄμοιρος οὔσα ἰδίου φωτός ὑπὸ τοῦ ἡλίου καταλάμπεται, καὶ ὅτι οἱ σχηματισμοὶ αὐτῆς εἰσὶν παρὰ τὰς τοῦ ἡλίου διαστάσεις, πανσέληνός τε γίνεται ὅταν ἀπέχη τοῦ ἡλίου τὰς ἑκατὸν καὶ ὀγδοήκοντα μοίρας, σύνοδος δὲ ὅταν ἐπὶ τῆς αὐτῆς τῷ ἡλίῳ φέρηται μοίρας. ἔπειτα δὲ πῶς οὐ θαυμαστὸν ὅπως ποτὲ πολλοὶ οὔσαι αἰ ψυχαὶ καὶ ἀπὸ διαφόρων καὶ γὰρ τοῦ κόσμου αὐτοῦ καὶ ζώων καὶ φυτῶν καὶ νυμφῶν καὶ δαιμόνων εἶεν ἂν καὶ ἐν τούτοις πτηνῶν χερσαίων ἀμφιβίων διακρίνονται τῇ ὄψει, ἀλλ' ἐν τῷ σώματι ὁμοίον αἰεὶ διὰ παντὸς φαίνεται ἡμῖν ἐν τῇ σελήνῃ. τί δὲ καὶ τὸ συνεχὲς τοῦ σώματος τούτου καὶ ὅτε μὲν διχότομός ἐστὶν ἡ σελήνη, φαινόμενον ἡμικύκλιον, ὅτε δὲ ἀμφικύρτος, τοιοῦτον <.,:.,> πάλιν πῶς ἀναλαμβάνονται ἐπὶ τὴν σελήνην ἢ ποῖω χρώμεναι ὀχὴ ματι; εἰ μὲν γὰρ κοῦφόν ἐστιν οἶον πῦρ, οὐκ ἄχρι τῆς σελήνης μόνον εἶδος γενέσθαι ἂν, ἀλλ' ἄνωθεν διὰ παντός· εἰ

δὲ βαρὺ, οὐδ' ἀρχὴν πρὸς σελήνην ἀφικέσθαι οἶόν τε. τίνα δὲ λόγον ἔχει τὸ πρῶτον ἀφικόμενον πρὸς σελήνην μὴ εὐθὺς πρὸς ἥλιον ἀναπέμπεσθαι, ἀλλ' ἐκδέχεσθαι τὴν πανσέληνον καὶ τὰς τῶν ἄλλων ψυχῶν ἐπιδημίας; ὅτε τοίνυν ἀπὸ τῆς πανσελήνου ἢ σελήνη μειοῦται, <ἢ> ἀποχωριζομένη δύναμις τὸν χρόνον τοῦτον ποῦ μένει, ἕως ἂν κενωθεῖσα ἢ σελήνη τῶν προτέρων ψυχῶν καθάπερ πόλις ἔρημος δευτέραν πάλιν δέξεται ἀποικίαν; χρῆν γὰρ ἀφωρίσθαι καὶ θησαυρόν τινα ἐν τινι μέρει τῆς γῆς ἢ τῶν νεφελῶν ἢ ἐτέρου τόπου τινός, ἔνθα αἱ ψυχαὶ συναγειρόμεναι ἔτοιμαί γίνονται πρὸς τὴν ἐπιδημίαν τὴν πρὸς σελήνην. ἀλλὰ πάλιν ἀπορία ἕτερα. διὰ τί τοίνυν οὐκ εὐθὺς πληροῦται ἢ διὰ τί πάλιν τὰς πεντεκαίδεκα ἡμέρας περιμένει; οὐκ ἔλαττον δὲ τῶν εἰρημένων θαυμαστὸν καὶ τοῦτο, τὸ μηδέποτε ἀφ' οὗ μὲ μνηνται οἱ ἄνθρωποι τὴν σελήνην ἐντὸς πεντεκαίδεκα ἡμερῶν πεπληρωθῆαι, ἀλλὰ μηδὲ ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ τοῦ ἐπὶ Δευκαλίωνος καὶ ἔτι μᾶλλον ἐπὶ Φορωνέως, ὅτε πάντα ὡς εἶπεῖν τὰ ἐπὶ γῆς διεφθάρη καὶ πολλὴν τὴν δύναμιν συνέβη διακεκρίσθαι τῆς ὕλης. χωρὶς δὲ τούτων καὶ φορὰς γενεῶν καὶ ἀφορίας καὶ φθορῶν ὁμοίως σκοπεῖν προσῆκεν, ὧν ὡσαύτως μὴ γινομένων κατὰ τάξιν χρῆν μηδὲ τὴν τάξιν τῶν πανσελήνων μηδὲ τῶν μειώσεων οὕτω τηρεῖσθαι.

23 οὐ παρέρ γως δὲ οὐδὲ τοῦτο προσακτέον, ὅτι εἰ μὲν ἄπειρός ἐστιν ἢ ἐναπειλημένη τῇ ὕλῃ δύναμις θεία, πρὸς τὸ μειοῦσθαι αὐτὴν οὐδὲν δύναται ἢ διαπραγματεύονται ἥλιος καὶ σελήνη—τὸ γὰρ λειπόμενον πάλιν ἄπειρον ἀπὸ πεπερασμένου τοῦ ληφθέντος· εἰ δὲ ἐστὶν πεπερασμένη, χρῆν αἴσθησιν γενέσθαι ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ, πόσον ποτὲ τῆς δυνάμεως ταύτης ἐκ τοῦ κόσμου ἐμειώθη· ἀλλὰ πάντα ὁμοίως μένει. Τίνας δὲ μύθους οὐχ ὑπερβέβηκεν τῷ ἀπιθάνῳ καὶ ταῦτα, ὅτε κατὰ τὴν ὀφθειῶσαν ἐν ἡλίῳ εἰκόνα τῆς ὕλης τὸν ἄνθρωπον δημιουργήματα εἶναι λέγουσιν; καὶ γὰρ εἰκόνες εἰδωλά εἰσιν τῶν ἀρχετύπων· εἰ δ' ἐν ἡλίῳ τὴν εἰκόνα καταλείπουσιν, ποῦ τὸ παράδειγμα, πρὸς ὅπερ ἢ εἰκῶν αὐτοῖς ἀναπέπλασται; οὐ γὰρ δὴ αὐτὸν γε τὸν ἄνθρωπον φήσουσιν τὸν ὄντως ἄνθρωπον εἶναι, οὐδὲ τὴν δύναμιν τὴν θεϊαν ταύτην μὲν γὰρ πρὸς τὴν ὕλην μιγνύουσιν, ἐν ἡλίῳ δὲ τὴν εἰκόνα ἐωρᾶσθαι λέγουσιν, ὃς ἐγένετο κατ' αὐτοὺς ἀπὸ τῆς πρὸς τὴν ὕλην ὕστερον διακρίσεως, ἀλλ' οὐδὲ τὴν δημιουργικὴν αἰτίαν—ταύτην γὰρ ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς θείας δυνάμεως καταπεπέμφθαι φασίν, καὶ πρὸ ἡλίου κατ' αὐτοὺς πάντως γε ταύτην τακτέον, ἐπειδήπερ ἀφιγμένης αὐτῆς τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην τῆς ὕλης ἀποκεκρίσθαι συμβέβηκεν, ἐν ἡλίῳ δὲ τὴν εἰκόνα ἐωρᾶσθαι λέγουσιν. «πεποίηκεν δὲ ἢ ὕλη» φασίν «τὸν ἄνθρωπον.» τίνοι ποτὲ τρόπῳ ἢ πῶς; οὐδὲ γὰρ πλάσασθαι γε τοῦτο δυνατόν. πρὸς γὰρ τῷ εἰδῶλον εἰδῶλου τὸν ἄνθρωπον ὑπάρχειν οὕτω γε κατ' αὐτοὺς καὶ μηδεμίαν ἔχειν ὑπόστασιν, ἔτι οὐδὲ εἰς ἔννοιαν ἐστὶν ἡκεῖν δυνάμενον, πῶς τῆς ὕλης ἔργον ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος· τὸ γὰρ λογίζεσθαι καὶ αἰσθεσθαι οὐδὲ τῆς κατ' αὐτοὺς ὕλης ἐστίν. τίς δὲ κατ' αὐτοὺς ὁ ἄνθρωπος; ἄρα γε τὸ ἐκ τῆς ψυχῆς καὶ σώματος μίγμα ἢ τὸ ἕτερον ἢ ὅλης ψυχῆς ἀνωτέρω νοῦς; ἀλλ' εἴτε νοῦς ἐστὶν, πῶς τὸ κάλλιον γένοιτ' ἂν τοῦ χείρονος ἔργον; εἴτε ψυχὴ—ταύτην δὲ τὴν θεϊαν δύναμιν εἶναι λέγουσιν, πῶς ἀφαιρούμενοι τὸν θεὸν τὴν θεϊαν δύναμιν, ταύτην ὑπὸ τὴν τῆς ὕλης δημιουργίαν κατατάττουσιν; εἰ δὲ τὸ σῶμα μόνον καταλείπουσιν, ἀναμνησκέσθωσαν πάλιν ὅτι τοῦτο καθ' ἑαυτὸ ἀκίνητον, τῆς δὲ ὕλης τὴν οὐσίαν κίνησιν εἶναι φασίν. ἀλλὰ μὴν ὅτε γε οὐδὲν καθ' ἑαυτὸ ἐπὶ τὴν ὕλην ἄγεσθαι οἶονται, οὐδὲ τὸ ἐκ τούτων συνεστὸς εὐλογον ταύτης ἔργον εἶναι ὑπολαμβάνειν. καὶ μὴν τὸ γινόμενον ὑπὸ τοῦ ὅτι πάντως χεῖρον ἐκείνου, ἀναμφισβήτητον εἶναι δοκεῖ,

οὕτω γὰρ ὁ κόσμος τοῦ δημιουργοῦ χείρων καὶ τῶν τεχνιτῶν ὅσα τούτων ἔργα. εἰ οὖν τῆς ὕλης ἔργον ὁ ἄνθρωπος, πάντως που ταύτης χείρων. ὕλης δὲ κάκιον οἱ ἄνδρες οὐδὲν καταλείπουσιν· καὶ οὐκ ἴσον τῇ ὕλῃ μίγνυσθαι τὴν θεϊαν δύναμιν ἢ τῷ ταύτης χείρονι. ἃ δὲ οἰκονομούμενοι λέγουσιν, ταῦτα οὐδὲ ἐπινοῆσαι οἶόν τε. διὰ τί γὰρ τῆς κρείττονος εἰκόνας εἰς τὴν τοῦ ἀνθρώπου ὑπόστασιν τὴν ὕλην δεδεῆσθαι νομίζουσιν; ἢ διὰ τί οὐκ αὐτάρκης ἢ εἰκῶν ὥσπερ τῶν κατόπτρων πρὸς τὸ πεφηνέναι τὸν ἄνθρωπον, ἢ καθάπερ αὐτὸς ὁ ἥλιος πρὸς γένεσιν ἀπάντων τῶν γινομένων καὶ φθορὰν αὐτάρκης; »ἐμιμήσατο δὲ τὴν εἰκόνα κατὰ τὴν ποίησιν τῆς σφετέρας αὐτῆς δημιουργίας.» τίνοι ποτὲ ὧν εἶχεν; ἄρα γε τῇ μιχθείσῃ πρὸς αὐτὴν θεία δύναμις; οὐκοῦν ἐν ὀργάνου λόγῳ θεία δύναμις οὕτω γε πρὸς τὴν ὕλην. ἀλλὰ τῇ ἀτάκτῳ κινήσει; οὕτως εἰδοποιουσί τὴν ὕλην. ἀλλὰ πάντα γε τὰ ὅμοια ἐν τάξεσιν καὶ ἀκριβείαις διὰ μιμήσεων ἀφικνεῖται εἰς τέλος· οὐδὲ γὰρ οἰκίαν ἢ πλοῖον ἢ τι ἕτερον τῶν τεχνητῶν δι' ἀταξίας ἀποτελεῖσθαι οἶόν τε οὐδὲ ἀνδριάντα, ὄνπερ ἢ τέχνη πρὸς ἀνθρώπου μίμησιν ἐμηχανήσατο.

24 Τὸν δὲ χριστὸν οὐδὲ γινώσκοντες, ἀλλὰ χρηστὸν αὐτὸν προσαγορεύοντες τῇ πρὸς τὸ ἡ στοιχεῖον μεταλήψει ἕτερον σημαινόμενον ἀντὶ τοῦ κυρίως περὶ αὐτοῦ ὑπειλημμένου εἰσάγοντες νοῦν εἶναί φασιν. εἰ μὲν τὸ γνωστὸν καὶ τὸ γινώσκον καὶ τὴν σοφίαν αὐτὸν λέγοντες, ὁμόφωνα οὕτως τοῖς ἀπὸ τῶν ἐκκλησιῶν περὶ αὐτοῦ λέγουσι διαταττόμενοι οὕτω γε ἀλώσονται. πῶς οὖν τὴν λεγομένην παλαιὰν ἅπασαν ἱστορίαν ἐκβάλλουσιν; εἰ δὲ ἐπιγενητὸν κατὰ τινὰς λέγουσιν καὶ τῶν ἔξωθεν ἐπεισιόντων καὶ συμβαινόντων, σκοπήσωμεν. οἱ γὰρ δὴ ταύτης προϊστάμενοι τῆς δόξης πιθανὸν μάλιστα λέγουσιν περὶ τὰ ζῆτη τῆς αἰσθητικῆς δυνάμεως διαρθρωθείσης αὐτὸν ἐπεισέρχεσθαι. εἰ δὴ νοῦς ἐστὶν ὁ χριστὸς κατ' αὐτούς, οὕτω γε ἔσται τε ἅμα καὶ οὐκ ἔσται. πρὶν μὲν γὰρ ἐπεισελθεῖν τὸν νοῦν οὐδέπω ἐστίν, εἴ γε νοῦς ἐστὶ κατ' αὐτούς ὁ χριστὸς· ἀλλὰ μὴ ὄντι γε αὐτῷ ἐπεισέρχεται ὁ νοῦς· οὕτως οὖν πάλιν κατ' αὐτούς ἔσται [ὁ νοῦς]. ἔστιν τε καὶ οὐκ ἔστιν ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ὁ χριστὸς. εἰ δὲ κατ' αὐτῶν τὴν καλλίστην αἴρεσιν ὁ νοῦς κατ' αὐτούς ἐστὶν τὰ ὄντα πάντα, ἐπεὶ τὴν ὕλην ἀγένητον ὑποτίθενται καὶ ἰσόχρονον ὡς εἶπεῖν τῷ θεῷ—καὶ νοῦν καὶ ὕλην τοῦτον τὸν τρόπον τὸν χριστὸν ὑποτίθενται εἶναί, <εἶ> γε τὰ πάντα κατ' αὐτούς ἐστὶν ὁ χριστὸς νοῦς ὧν ὅς ἐστιν τὰ πάντα, καὶ ἡ ὕλη ἐν τῶν ὄντων καὶ αὐτῇ, ἀγένητος οὕσα. εἰς ἐπίδειγμα δὲ τοῦτον τὸν τρόπον καὶ τὴν θεϊαν δύναμιν ἐνεσταυρωῖσθαι τῇ ὕλῃ, καὶ αὐτὸν ὑπομεμενηκέναι τὸ πάθημα τοῦτο λέγουσιν· ὥσπερ ἀδυνάτου ὄντος ἐκείνου τοῦτο ποιεῖν, ὅπερ αὐτὸς ὁ Μανιχαῖος διαπράττεται, λόγῳ περὶ τούτου διδάσκων, ὅτι ἡ θεία δύναμις εἰς τὴν ὕλην κατακέκλειται καὶ πάλιν ἀποχωρεῖ τὸν τρόπον <ὄν> αὐτοῖς ἀναπλάττουσιν. τὸ μὲν γὰρ κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν λόγον εἶπεῖν εἰς λύσιν ἁμαρτιῶν ἑαυτὸν ἐπιδεδωκέναι ἔχει πίστιν τινὰ πρὸς τοὺς πολλοὺς κακῶν τῶν ἱστοριῶν τῶν καθ' Ἑλληνας, ὅταν φῶσιν τινὰς ὑπὲρ σωτηρίας πόλεων ἑαυτοὺς ἐπι-δε-δωκέναι, καὶ παράδειγμα τοῦ λόγου ἔχει καὶ ἡ Ἰουδαίων ἱστορία τὸν τοῦ Ἀβραὰμ παῖδα εἰς θυσίαν τῷ θεῷ παρασκευάζουσα· τὸ δὲ εἰς πράγματος ἐπίδειξιν τῷ παθήματι ὑπάγειν τὸν χριστὸν πολλῆς ἐστὶν ἀμαθίας, εἰς διδασκαλίαν καὶ γινώσιν τῶν ὄντων τοῦ λόγου ὄντος αὐτάρκους.

25 Ἀπέχονται δὲ ἐμψύχων. εἰ μὲν γὰρ ἑτέρου τινὸς χάριν, οὐ περιεργαστέον· εἰ δὲ διότι ἡ δύναμις ἢ θεία τούτων ἄπεστι μᾶλλον ἢ ἐνυπάρχει πλείων, γελοῖον αὐτῇ αὐτῶν ἢ προαίρεσις αὕτη. εἴτε γὰρ τὰ φυτὰ ἔνυλα μᾶλλον, εἰς τροφήν καὶ

δαίταν χρῆσθαι τῷ χείροني πῶς εὐλογον; εἴτε πλείων ἐν τούτοις ἡ δύναμις ἡ θεία, τί πρὸς τὴν τροφήν τὰ τοιαῦτα χρήσιμα, τοῦ θρεπτικοῦ καὶ αὐξητικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς ὄντος σωματικωτέρου; Τὸ δὲ ἀπέχεσθαι γάμου καὶ ἀφροδισίων δεδιότας, μὴ κατὰ τὴν τοῦ γένους διαδοχὴν ἐπὶ πλεον ἐνοικήσῃ τῇ ὕλῃ ἡ δύναμις ἡ θεία, θαυμάζω πῶς καὶ αὐτοὶ ἑαυτοὺς ἀποδέχονται. εἰ γὰρ μὴ ἐξαρκεῖ ἡ τοῦ θεοῦ πρόνοια, ὥστε καὶ διὰ γενέσεων καὶ διὰ τῶν ἀεὶ <κατὰ τὰ αὐτὰ> καὶ ὡσαύτως ἐχόντων ἀποικονομήσασθαι τῆς ὕλης τὴν θεϊαν δύναμιν, τί ἡ τοῦ Μανιχαίου ἐπίνοια ὑπὲρ τούτου διαμηχανήσασθαι δύναται; οὐ γὰρ δήπου γιγαντεῖω λήματι ὡς ἀληθῶς φησιν τῷ θεῷ βοηθὸς πρὸς τοῦτο γεγονέναι, ἵνα τὰς γενέσεις ἀναιρῶν σύντομον ποιήσῃ τὴν τῆς θείας δυνάμεως ἀπὸ τῆς ὕλης ἀναχώρησιν. Ἄ δὲ λέγεται ὑπὸ τῶν ποιήσεων περὶ τῶν Γιγάντων, ἄντικρυς μῦθος ἐστίν. οἱ μὲν γὰρ περὶ τούτων διατάττοντες ἐν ἀλληγορίαις τὰ τοιαῦτα προφέρονται τὸ σεμνὸν τοῦ λόγου ἀποκρύπτοντες τῇ τοῦ μύθου ιδέα· οἷον ὅταν ἡ τῶν Ἰουδαίων ἱστορία φῆ τοὺς ἀγγέλους ταῖς θυγατράσι τῶν ἀνθρώπων εἰς ἀφροδισίων συνεληλυθέναι μῖξιν, τὰς γὰρ θρεπτικὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἀπὸ τῶν ἄνω ἐπὶ τὰ τῆδε <...> ἡ τοιαύτη προφορὰ τοῦ λόγου σημαίνει. οἱ ποιηταὶ δὲ ἐκ γῆς ἐνόπλους ἀνασχεῖν λέγοντες τούτους εἴτ' εὐθὺς πρὸς θεοὺς ἀντάραντας ἀπολωλέναι, τὸ ταχὺ καὶ ἐπίκηρον τῶν σωμάτων ὑποδηλοῦντες, οὕτω τὴν ποιήσιν εἰς ψυχαγωγίαν τῷ θαύματι κατακοσμοῦσιν. οἱ δὲ οὐδὲν εἰδότες τούτων, ἔνθα δὲν παραλογισμοῦ τινος εὐπορήσῃ δύνωνται, ὁπόθεν δήποτε ἐκεῖνο ἔρμαιον ἑαυτῶν ποιοῦνται, ὡσπερ διαπραγματευόμενοι τὸ ἀληθὲς πάσῃ τέχνῃ καταγωνίσασθαι.

26 Τὸ δὲ πῦρ αὐτοῖς τὸ καυστικὸν μὲν ἀφεγγές δέ, τὸ ἐκτὸς τοῦ κόσμου, ποῦ ἴδρυνται; εἰ μὲν γὰρ ἐπὶ τὸν κόσμον, τί τὸ αἴτιον τοῦ ἀπαθῆ εἶναι μέχρι τοῦ παρόντος τὸν κόσμον; εἰ γὰρ διαφθείρει ποτὲ αὐτὸν πλησιάσαν, καὶ νῦν πρὸς αὐτὸν συνῆπται. εἰ δὲ χωρὶς ἐστίν οἷον ὡς ἐν ἰδίῳ τόπῳ μετέωρον, τί παθὸν ὕστερον ἐπιπεσεῖται τῷ κόσμῳ; ἢ πῶς τοῦ ἰδίου τόπου ἐκστήσεται; ὑπὸ τίνος ἀνάγκης καὶ βίας; τίνα δὲ καὶ ὕλης χωρὶς ἐπινοεῖν τοῦ πυρὸς ὑπόστασιν ἢ πῶς τὸ ὑγρὸν τούτῳ ἐστὶν τροφή ἢ ὅσα λέγεται φυσικώτερον, οὐ τοῦ παρόντος λόγου ἐστίν. ἐκεῖνο δὲ πάντως που φανερὸν ἐκ τῶν εἰρημένων, τὸ γὰρ πῦρ τὸ τοῦ κόσμου ἐκτὸς ἀκριβῶς ἐστὶν ἢ λεγομένη ὑπ' αὐτῶν ὕλη· ἐπειδήπερ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καθαροὶ καθαρῶν ὄντες τῆς θείας δυνάμεως ἀπεζεύχθησαν τοῦ πυρὸς τούτου οὐδὲν ἑαυτῶν ἐν τῷ πυρὶ τούτῳ ὑπολείψαντες μέρος, τοῦτο ἦν ἡ ὕλη καθ' ἑαυτήν, τὸ ἀκριβῶς ἄμικτον πρὸς τὴν θεϊαν δύναμιν. ὥστε ἂν κενωθῇ κόσμος τῆς κατ' αὐτοῦ θείας δυνάμεως, πάλιν τοιοῦτον ὑπολειφθήσεται πῦρ. πῶς οὖν τὸ πῦρ ἢ διαφθερεῖ τι ἢ ὑπ' ἄλλου φθαρήσεται; πρὸς γὰρ τῷ τὸ ὅμοιον ὑπὸ τοῦ ὁμοίου ἀπαθὲς εἶναι— φίλον γὰρ μᾶλλον τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον—οὐχ ὀρῶ πῶς γενήσεται ἢ φθορά. ὁ γὰρ γενήσεται ἢ ὕλη τῆς θείας δυνάμεως ἀποζευχθεῖσα, τοῦτ' ἦν πρὶν καὶ μεμῖχθαι πρὸς αὐτὴν τὴν θεϊαν δύναμιν. εἰ τοίνυν ἀπολεῖται ἐρημωθεῖσα τῆς θείας δυνάμεως, διὰ τί μὴ καὶ ἀπώλετο πρὶν καὶ τὴν θεϊαν δύναμιν <...> ἢ ἄλλη δημιουργία, ἵνα ἀπόληται ἡ ὕλη, καὶ τοῦτο ποιήσει μέχρις ἀπείρου; καὶ τί τὸ ὄφελος; ὁ γὰρ μὴ ἐγένετο ἐκ τοῦ πρώτου βουλήματος, πῶς ἐκ τοῦ δευτέρου γενήσεται; ἢ τίς ὁ λόγος θεῷ ἀναθεῖναι πράγματα ἃ οὐδ' ἐπ' ἀνθρώπου καλῶς ἔχει ὑπονοεῖν; τὸ γὰρ ἀδύνατον πρόσεστιν τῷ βούλεσθαι ἐπὶ τῶν τοιούτων, πρὸς τῷ μηδὲ τὸ βούλεσθαι, κἂν δυνατὸν ἦ, προχείρωσ χρῆναι λέγειν· πλὴν εἰ μὴ τι ἕτερον θεὸν καὶ τὸν ἐπέκεινα οὐσίας λέγουσιν, ὡσπερ καινὴν τινα εἰσάγουσιν ὕλην καὶ οὐχὶ τὴν ὑπειλημμένην παρὰ τοῖς νοῦν ἔχουσιν, ἦν ἢ μὴ

παντάπασιν οὔσαν ὁ λόγος εὕρισκει ἢ τὸ πάντων ἔσχατον καὶ μόγις εἰς ἔννοιαν νόθον ἀφικνεῖσθαι δυνάμενον. ἀλλὰ γὰρ τὸ πῦρ τὸ ἀφεγγές ἄρα γε πλεον ἐστὶν τῆς μελλούσης ἐρημωθῆσεσθαι ὕλης ὑπὸ τῆς θείας δυνάμεως ἢ ἔλαττον; ἀλλ' εἰ μὲν ἔλαττον, πῶς καταγωνιεῖται τὸ πλεον; εἰ δὲ πλεον, ἐπανάγειν μὲν αὐτὸ πρὸς αὐτὸ δυνήσεται τῆς αὐτῆς ὄν φύσεως, οὐ μὴν διαφθεῖρει γε αὐτό, ὥσπερ οὐδὲ ὁ Νεῖλος τοὺς ἀπ' αὐτοῦ ἀποτεμνομένους κόλπους.